

Յ Ը Ի Ե Լ Ո Ւ Ե Տ

✕

Յախրայ պիտի տրայ զի յԵ II Վեղէ:

THE AMERICAN
HISTORICAL SOCIETY
OF THE CITY OF WASHINGTON
PUBLISHED BY THE SOCIETY
OF THE CITY OF WASHINGTON
1891

THE AMERICAN
HISTORICAL SOCIETY
OF THE CITY OF WASHINGTON
PUBLISHED BY THE SOCIETY
OF THE CITY OF WASHINGTON
1891

Բ Է Ա Ռ Ր Ի Չ Է

Ջ Ե Պ

ԳՈՐԾ ՊԱՌԻԼ ՀԵՅՁԷՐ

Քսանհինգ տարեկան էի ես որ հայրս մեռաւ. նորա մահուն տանջանքը տեսնելուցս յետոյ ասես թէ տասը տարով ծերացայ:

Այս պատահարից փոքր ինչ առաջ իմ միակ քոյրը որին շատ սիրում էի, ամուսնացել էր մեր առևտրական տան ընկերներից մէկի հետ, որի ընտանիքը վաղուց գաղթած էր Ժընէվ, և որ այժմ իւր անունը միացրել էր մեր Ֆերմային: Եբրե եղբայրներ մտերիմ էինք մենք միմեանց հետ, և երբ նա և քոյրս սկսեցին յորդորել ինձ, թէ մւայլ թախիծս փարատելու համար ինձ անշուշտ դէթ մի քանիս ամիս ճանապարհորդել պէտք էր, ես սրտի մտօք հետեւեցի այս խորհրդին, մանաւանդ որ ուրիշների օգնութեան կարօտ չեմ եղա ինքս էլ քաջ գգում էի:

Օղի փոփոխութիւնն արդարեւ շուտ ազդեց իմ վրայ, որպէս և զուշակել էին մտերիմներս: Երիտասարդութեան աշխոյժս կրկին վերադարձաւ. բնութեան հրաշակերտ տեսարանները գննելու համար ալքերս նորից բացուեցան, և զեղարուեստների համար ունեցած հակումն, որ արդէն Գերմանիա և Ֆրանսիա ուղևորելիս զօրացել էր, առանց անունդ ստացաւ Միլանում և Վենետիկում, ուր ես նախ և առաջ զխմած էի, յետոյ քայլ առ քայլ դէպի հարաւ չուելու մտքով:

Միտա թռչում էր դէպի Ֆլորէնցիա, և որովհետեւ մտքերս արդէն առաջուց զբաղուած էին այդ քաղաքում ինձ սպասող հոյակապ պատկերներով, ուստի ճանապարհիս վրայ ես շատ բան անեալ էի թողնում: Այս էր պատճառը որ ես միայն մի օր որոշեցի

ընծայել Բօլժնիային. շտապով զննեցի նորա եկեղեցիները, վազելալ անցայ Թանդարանների միջեց և կէսօրից յետոյ, մի կառքի մէջ ընկած, դուրս ելայ Ս. Միքայէլեան հին վանքի բլրի վրայ բարձրանալու, որպէս զի խիղճն հանգստացնեմ՝ վերեւից այս նշանաւոր քաղաքի վրայ գէթ մի ընդհանուր հայեացք ձգելով:

Ամառուայ ջերմ օրերից մինն էր այն օրը, և որքան էլ ես սովորած լինէի օդի ամեն աստիճաններին տոկալու, այնու ամենայնիւ նոյն օրուայ կիզեչ սօթը խեղդում և սրտտապում էր ինձ խալառ:

Սուրբ Միքայէլի մենաստանից դէպի քաղաք յետ տանող ճանապարհը բոլորովն ամայի էր: Պարտէզների ցանկի ետեւից բարձրացող ծառերն ու Թուփերը միանգամայն փոշով ծածկուած էին, կառքիս անիւները Թղաչափ խրվում էին հրատոշոր աւազի մէջ, քնաթափախ սայլորդս նստարանի վրայ Թեքթեքելով հազիւ կարողանում էր պահպանել իւր հաւասարակշռութիւնն և նորա հոգնած ձին, ականջները կախ արած, յուշիկ քերվում էր դէպի առաջ սալարկի եզերքով, շահուելու համար գէթ այն կտոր կտոր ստուերներից, որ ամարանոցներն և այգիները տեղ տեղ ձգում էին փողոցի վրայ:

Ես հանդիստ ձգուած էի կառքի մէջ ամպհոլանուս տակ և գրեթէ նիրհում էի: Յանկարծ մի բան դիպաւ երեսիս և հանդիստս շփոթեց: Արդեօք մի ճիւղ էր այն որ շփեց ինձ... Ես վերեւ Թռայ սարսելով և շուրջ նայելիս իմ առաջին հայեացքն ընկաւ նունենու մի ոստի վրայ, որ կենում էր զոգումն և որ անշուշտ մօտաւոր պարսպի ետեւից ձգուած պիտի լինէր կառքիս մէջ: Իմ ուժգին շարժմանից ձին կանգ առաւ. կառավարս դեռ հանդարտ քնում էր: Այսպէս ես միջոց զտայ զննելու այն տեղն, ուստի ինձ հարուած էին տուել, և շարունակեցի հետազօտութիւնս մանաւանդ և այն պատճառով, որ պարտէզի բարձր ցանկի ետեւից սրբղ լսում էի որպէս թէ Թաքուն ծիծաղ մի կայտառ աղջկայ, որ ասես թէ իւր ճարտար նենգութեան վրայ ծածուկ ուրախանում էր: Եւ յիրաւի, հազիւ թէ անցել էր մի քանի վայրկեան մինչդեռ ես աչքերս շեշտակի ցանկի վրայ բեւեռած կանգնել էի կառքիս մէջ, և ահա պատի ետեւից Պլօրէնցեան լայն յարդի գլխարկով մի գանգրահեր զլուխ բարձրացաւ: Երկու վառվառն աչքեր Թաւ յօնքերի տակից լարուեցան իմ վրայ և ապշութեամբ դիտում էին ինձ, կարծես թէ ես մի օտարօտի հրէշ լինէի: Այլ երբ ես նունենու ոստը վերցնելով նորա բողբոջները շրթունքիս դրի և ապա այս ոստը դէպի դարանակալ օրի-

որդը ճօճեցի, նորա չքնաղ դէմքը յանկարծ բորբոքեցաւ շառագոյն կարմրով և մի ակնթարթում երևոյթը անհետացաւ, այնպէս որ եթէ ճիւղը ձեռքումս չլինէր, ինձ կթուէր թէ այս բոլորը մի լոկ երազ էր:

Մտերս յուզուած ես վայր իջայ կառքից և պարտէզի երկայնքով մի քանի քայլ անելուց յետոյ մօտեցայ վանդակապատ բարձր դրան, որ փակուած էր պարտէզը: Հին երկաթի ձողերի միջից ներս նայելիս — սոքա միջնադարեան պինդ կռածոյք էին — ես տեսայ պարտէզի մի մասը և տունը, որ փակ փեղկերով կանգնած էր պտղիների և ակացիանների մէջ: Թօթուեցի դրան փականքն — չբացուեցաւ, և աջ դրել էի արդէն հնչակին, երբ մի գաղտնի երկիւղ զգացի ոտք կոխելու այս օտար շրջապատի մէջ: Եւ ինչ կերպարանք շինելու էի ես, թէ որ յանկարծ ներս մտնելուս պատճառը հարցնէին ինձնից: Ուստի բաւական համարելով սպասել մէքիչ — միշտ յոյս ունէի թէ ոստ նետող օրիորդը կրկին կերեւէր մի որ և է անկիւնից, — ես սկսեցի ուշադրութեամբ հետազօտել տունը, իբր թէ կամենումէի նկարել նորան, մինչև որ արևի տապը չստիպեց ինձ վերադառնալ հովանու տակ: Իմ յետ գալուցս կռաւիարը սթափեցաւ քնից, սանձը քարշեց, և մենք շարունակեցինք առաջ շարժել — ես միշտ դէմքս յետ դարձրած, թէև գեղուհին էլ չէր երևում:

Երբ հասայ ճերեք ուխտաւորների պանդոկը, մի յորտ անձրև իջաւ երկիւրից և գիշերուայ մէջ քաղաքի օդը այնպէս զովացաւ, որ ես ակամայ տնից դուրս ելայ և գնացի զբօսնելու երկարաշար կամարների ներքև: ձեմքիս վրայ ես մերթ մի սրճարան էի մտնում տառ ընդունելու համար և մերթ մի եկեղեցու առաջև կանգնած կարդումէի նորա վերնադիրն աղօտ լապտերի լուսով: Սակայն որքան էլ հոգնած լինէի ման գալուց և նստելուց, այնուամենայնիւ մինչևի լոյս չկարացայ նիրհել այն գիշեր: Զէի կարող հաւատալ, որ քունս փախցնողը պարտէզի աղջկայ սիրուն դէմքը լինէր, թէև նա հանապազ կանգնած էր աչքերիս առջև: Ես միշտ առասպել էի համարել այս բանը, թէ երբեմն հայեացքի մի կայծն անգամ հերիք էր հրդեհ ձգելու մարդկային սրտի մէջ: Վասնորոյ յուզմունքիս պատճառը վերադրումէի ջղերիս բորբոք վիճակին:

Սակայն միւս առաւօտ, երբ ինձ բերին արդէն երեկոյից ապապրուած հաշիւն և ինձ իրօք ճանապարհս շարունակելու պէտք եղաւ, զգացի որ մի բան քայլս զսպումէր: Ես մտածութեան մէջ ընկայ և

յիշեցի որ մեր առևտրական տան մի ընկեր ունէի տեսնելու Բօլօնիայում: Թէև այս տեսակ բաներում խիղճն շատ զգայուն չէր, բայց այժմ ինձ այնպէս թուեցաւ, թէ այս քաղաքավարութեան պարտքն անշուշտ կատարել պէտք էր: Յետոյ սկսայ կշտամբել ինքս ինձ, որ միայն վերի-վերոյ տեսած էի Ռաֆայէլի Սուրբ Սեցիլիան— թողնէք միւս զանցա-ռութեան մեղքերս: Այնուհետև յանկարծ Բօլօնիան տեսութեան շատ արժանի քաղաք երևեցաւ ինձ, և Ֆլորէնցիան մնաց երկրորդ կարգում:

Վերջապէս ես իրաւ սկսեցի մտածել, թէ իմ որոշման վի-խուելու պատճառը մասամբ այն ոստնետող օրիորդն էր: Զարմանք է, որ քանի մտաբերում էի նորա զէմքի զծագրութիւնները, այնքան աւելի նորա ջնջւում էին և վերջ ի վերջոյ միայն նորա աչքերն էին պատկերանում ինձ վառ վառ: Օրուայ ընթացքում, քանի որ ուղևորի պարտաւորութիւններս կատարելու վրայ էի, ոչ մի առանձին յուզ-մունք չէի զգում: Սակայն երբ ցերեկուայ տօթից յետոյ քայլերս զէպի ամարանոցն ուղլեցի, իբր թէ այդ անեւն անհրաժեշտ էր, մի տարօրինակ տազնապ տիրեց սրտիս, և այժմ էլ դեռ լաւ մտքիս է, թէ ինչ երգեր երգեցի ինքս ինձ արիութիւն տալու համար:

Այսպէս դուրս ելայ ես քաղաքից: Ամեն բան մի և նոյն դրու-թեան մէջ էր, միայն թէ պարտէզի տունն ամայի չէր այս անգամ, որովհետև պատուհանների վանդակներն այժմ բաց էին և պատշ-զամբի վրայ կանգնած էր մի շնիկ, որ ինձ տեսնելով վրաս հաջել սկսեց: Այժմ էլ չէի համարձակում զանգակից քարշել. ասես թէ ինձ մի բան սաստում էր և ինքս էլ գրեթէ չէի կամենում սյլ ևս աղջկայ երեսը տեսնել, որպէս զի միւս օր աւելի թեթև սրտով կա-րողանայի հեռանալ քաղաքից: Այնու ամենայնիւ դարձեալ մի ան-գամ պատեցի պարտէզի շուրջը, որ բաւականին ընդարձակ էր և սահմանակից զիւղային անախներին և սիմինդրի դաշտերին: Այնտեղ էլ տիրում էր լուսութիւն: Հասնելով պարսպի այն մասին, ուր սորան յարակցում էր մի ստոր ցանկ, ես հեշտութեամբ բարձրացայ վերև և ապա սկսեցի համարձակ նայել պարտէզի մէջ, մանաւանդ որ չորս կողմն ոչ մի մարդ չէր երևում: Պարտէզի ներքսակողմից մի ահագին կահնի կանգնած էր իմ առջև: Ես արագ ցատքեցի պարսպի վրայ, բռնեցի ամենատոոր ճիւղից և մնացի վերևում:

Մի առաւել յարմար տեղ ընտրել անհրաժեշտ էր: Ինձանից հազիւ թէ յիսուն քայլ հեռի երկու երիտասարդ աղջիկներ, բնաւ

առանց նշմարելու թէ նոցա ետեւից նայող կար, գնտակ էին խաղում արեւակէզ մարդի վրայ, որ այժմ ստուերի մէջ էր։ Մինը ունէր սպիտակ շոր և մի լայն յարդի զլխարկ, որ արդէն երեկ տեսած էի։ Հասակով ոչ մեծ էր նա, ոչ փոքր, վայելչակազմ էր իբրեւ նշե ծառիկ և թռչունի պէս արագաշարժ։ Չէի կարող յիշել, որ ինձ երբ և իցէ այսպիսի շնորհալի երևոյթ պատահած լինէր։ Սև գանգուրներն ազատ փութում էին նորա ուսերի վրայ մինչ նա ժիր ժիր խաղում էր. երեսը գունատ էր, միայն աչքերն և ատամները փայլուն էին, և ձայնը զուարթ էր, երբ նա ծիծաղում էր գնտակին անյաջող զարկ տալիս, այնուհետև իմ սիրտը միշտ թնդում էր և ցանկը սասանում ոտքերիս տակ։ Նորա ընկերուհին հագուած էր գրեթէ նորա նման, միայն թէ աւելի համեստ, և երևում էր, թէ մի հասարակ աղջիկ էր։ Նա հագլւ թէ նայում էի սորան, որովհետև բոլոր ուշադրութիւնս ուղղուած էր միւս թովիչ էակի շարժումների վրայ։ Նրբ նա բարձրացնում էր բազուկը գնտակին զարնելու համար, երբ նա վայր ընկնող գնտակին սպասելով անբթիթ նայում էր դէպի վեր, երբ նա հրճվում էր գնտակին բարձր թռիչք տալիս և զլուխը թօթվում անյաջող հարկանելիս—նորա ամեն մի շարժումները պատանեկան ուժից և կեանքի լիութեան մի հրապուրիչ պատկեր էր։ Այժմ տեսայ ակներև, որ բանս պրծել էր, և առաջին անգամ կեանքումս գլխովին անձնատուր եղայ մի զգացման, որ խաղառ տիրացաւ և բռնացաւ իմ վրայ։

Այս յափշտակութեան մէջ էի ես մտածելով, թէ ինչպէս պէտք էր մօտենալ օրիորդին առանց նորան վրդովելու, երբ յանկարծ մի դիպում—ոչ, իմ բարի բախտն օգնութիւն հասաւ ինձ։ Նորա վերև գնդակը կաղնու գազաթից անցնելով, որի տակ ես կանգնած էի, թռաւ ընկաւ մերձաւոր դաշտի վրայ։ Օրիորդն անձկութեամբ նայեց ետեւից և արդեօք նշմարեց ինձ թէ ոչ—չգիտեմ. միայն երբ ես արագ վայր իջայ և գտած գնտակով կրկին պարսպի վրայ երևեցայ, նկատեցի, որ նա ասպշած աչքերով, այլ ոչ բարկութեամբ, ուղիղ նայում էր այն կէտի վրայ, ուր ես դարանած էի։ Միւս աղջիկը մի թեթև ձայն արձակեց և ընկերուհու մօտ վազելով շուտ շուտ մի բան ասաց նորան, որ ես չկարացայ լսել. սակայն շարժումներից եղբա փակեցի, որ յորդարում էր նորան դէպի տուն փախչել։ Միտնը կարծես ականջ չէր դնում ընկերուհուն, այլ հանգիստ սպասում էր, որ ես գնտակը յետ բերեմ և ձեռնելով որ ես յապաղում էի և ականապիչ

կանգնած էի, նորա աչքերը մի սէգ և վէս արտայայտութիւն տա-
ցան, նա թօթուեց իւր խոսողիքն և արդէն մատդիր էր սառն դէմ-
քով հեռանալ ինձնից, երբ ես գնտակը բարձրացրի և մի արագ
նշանով խնդրեցի որ սպասէ: Ապա հանեցի վզիցս թաշեայ ժապա-
ւէնով մի սրտածե ոսկու մէդալիօն, որի մէջ պահուում էին քրոջս
մազերը, պիտը կապեցի նորան գոյնզգոյն գնտակին և այնպէս յաջող
ձգեցի նորան դէպի առաջ, որ նա գլորուելով գնաց ընկաւ օրիորդի
ոտքի տակ, պարտեղի կոպճուտ աւազի վրայ:

Նա հպարտ դէմքով մի բանի քայլ արաւ դէպի ինձ, վեր
առաւ գնտակն և մէդալիօնը նշմարեց թէ չէ, շնորհեց ինձ մի զուարթ
ակնարկ, որ մինչև ոսկորներիս ուղեղը թափանցեց: Ընկերուհին
դարձեալ մի բան ասաց նորան. սակայն նա ոչինչ չպատասխանեց,
գնտակն ոսկու զարդովն հանդերձ իւր զրպանի մէջ զրեց և ձեռ-
քում բռնած գնտահարովն այնպիսի մի անզուգական վսեմութեամբ
նշան տուաւ ինձ, որ ասես թէ մի թագուհի լինէր: Յետոյ դարձաւ
և առանց միւս անգամ յետ նայելու յամբ քայլով գնաց դէպի
տուն:

Պարսպի վրայ ինձ էլ ոչինչ չէր մնում անել, և նոյն օրն իսկ
մի ուրիշ փորձ փորձելը — յանդգնութիւն էր: Եւ ի՞նչ կարող էի շա-
հուի: Ակներեւ էր, որ նա ինձ ճանաչել էր: Իսկ թէ ինչէր անց-
նում սրտիս մէջ — այդ նա ինքն էլ կարող էր գուշակել իմ նոր
երևան գալուց: Ես իմ սիրտը նորա ոտքի տակ ձգեցի, նա վերցրեց,
և այժմ այդ սիրտը հանգչում էր նորա ձեռքում: Պէտք չէր ար-
դեօք ժամանակ թողնել նորան, որ նա իւր մտքերը ժողովել կարո-
ղանար: Ես ինքս էլ այժմ այնպիսի մի ջերմային տենդի մէջ էի, որ
եթէ նա ինձ հանդիպէր, կշփոթուէի անշուշտ:

Այն զիշերն էլ քիչ քնեցի, սակայն երբէք այնպէս զուարթ
սրտով չէի զարթել, ինչպէս որ միւս առաւօտ: Օրը լուսացել էր թէ
չէ ես գնացի պառկերների սրահն և զբէթեամբողջ երկու ժամ
նստած մնացի Սուրբ Մէջիլիայի առջև: Այնտեղ իբրև ջինջ հայե-
լու մէջ իմ սիրտը քննելով ստուգեցի, որ ոչ մի խաբէական և
պատիր ցնորք չէր մտրեցնում ինձ և զգացի, որ իմ մէջ վառուող
կայծն արդարեւ երկնային էր: Հրաշալի էր այն առաւօտը: Ինձ հա-
մար ամենայն ինչ դեռ գուշակութիւն էր և նախազգացութիւն, բայց
և այնպէս ես զմայլում էի հոգւով, ասես թէ նա մօտիկ նստած լինէր
իմ կողքին և ես նորա սրտի թնդիւնն իմինի վրայ զգում լինէի:

Դարձեալ սպասեցի ես որ կեսօրուայ տօթը մեղմանար և աղա զնացի դէպի ամարանոցը: Սակայն այս անգամ բաւական չեղայ միայն ներս նայելով վանդակաւոր դրան միջեց, այլ ուժղին քարշեցի հնչակն և բնաւ չվախեցայ, երբ նա մի անվերջ հնչեւն հանեց: Հաջան շնիկը նորից դուրս վազեց պատշգամբի վրայ, տան ստորին յարկում մի կողմնակի դուռ բացուեցաւ և մի փոքրիկ ծերունի, որի բարեհամբոյր դէմքն ահագին ընտառքների շնորհիւ մի ծիծաղելի ռազմական կերպարանք էր ստանում, այս անակընկալ այցելու թեան վրայ դարմանալով, մօտեցաւ վանդակին: Ես առանց կականջելու ասացի նորան արդէն զայլուս միջոցին բերան սերտած ծառս, թէ ես իբրեւ մի օտարական ճանապարհորդ խտալիայի վրայ մի զիրք յօրինելով, Բօլժնիայի շրջակայքն էլ մտադիր էի նկարագրել, թէ ուրեմն այս տեղն էլ արագ աչքէ անցնել կցանկայի, մանաւանդ որ ամարանոցն, որպէս մի հին ճարտարապետական շինութիւն, շատ մասերով նշանաւոր էր և ուշադրութեան արժանի:

Ալեւոր մարդը կարծես ոչինչ չհասկացաւ իմ խօսքերից:— Շատ ցաւում եմ, ասաց նա, որ ձեզ բնաւ չեմ կարող ներս թողնել: Ամարանոցը պատկանում է Ալէսսանդրօ Պ. զօրավարին, որի ձեռքի տակ մի օր ես էլ ծառայած եմ, և ձեր հայրենի Զուխեբիան ինձ լաւ յայտնի է, պատճառ ինքս էլ եղած եմ այնտեղ Նապօլէօնի հրամանատարութեան ներքեւ: Յետոյ երբ ամեն բան վերջացաւ և ես իմ վերքերի վրայ հոգ տանելու վրայ էի, զօրավարս ինձ դէպի այս հանգիստ բնակարանն առաքեց և ինքը միւս անգամ ամուսնացած լինելով, խնդրեց, որ ես իւր աղջկայ վրայ խնամք ունենամ այստեղ, որովհետեւ ձեզ էլ լաւ յայտնի է, պարոն, թէ ինչեր կարող են պատահել, երբ նորահասակ աղջիկը իւր ջահիլ մօրուից գեղեցիկ է... Այսպէս մենք ապրումենք այստեղ հանգիստ հաշտութեամբ, և տիրուհիս ոչինչ բանի կարօտութիւն չէ զգում, պատճառ հայրը գրեթէ ամեն շաբաթ ուղարկում է նորան լաւ լաւ բաներ, և նա ունի թէ երգեցողութեան և թէ լեզունների համար ամենաընտիր վարժապետներ և, վերջապէս, իմ յատուկ աղջկայ մէջ մի հաւատարիմ ընկերուհի, որից լաւը կարող էլ չէ ցանկալ: Միայն թէ նա չէ գնում քաղաք, և խորթ մայրն էլ նորան տեսնելու փախազ չունի: Բայց այս հանգամանքը մի մեծ վիշտ չէ պատճառում նորան, որովհետեւ գէթ հայրը կարող է ամիսը մի անգամ դալ այստեղ նորան տեսնելու: Եւ ամեն մի դալիս նա կրկնում է ինձ, որ աչքերիս պէս պահ-

պանեմ իւր զաւակին, և երբ կիրակի օրերը տիրուհիս ժամ է դնում, ես էլ Նինայիս հետ ուղեկցում եմ նորան և չիմ թողնում որ հեռանայ ինձանից: Դէհ ի՞նչ էք ուզում տեսնել այս տան մէջ. հաւատացէք, որ սա էլ միւս հարիւրաւոր տների նման է. պարտեղի մէջ էլ մի առանձին բան չէ բուսնում: Այս էր պահաս, որ դուք մեր մասին բան զրէիք. տեսէք, թէ աղաս ի՞նչ կռիւ կանէր ինձ այն ժամանակ, զուցէ անից էլ դուրս կանէր ինձ, չնայելով ծերութեանս:

Ես աշխատեցի որքան կարելի էր հանգստացնել նորան, սակայն բոլոր իմ բարի խօսքերից աւելի ազդեցութիւն ունեցաւ նորա վրայ մի ոսկին, որ ես դրան վանդակի միջից նորա ձեռքը անցկացրի: — Տեսնումեմ որ դուք մի ազնիւ երիտասարդ էք, ասաց նա, և չէք ցանկալ ամբախտացնել մի արեւոր զօրականի: Թէ որ անպատճառ կամենումէք ներս մտնել, դէհ հրամայեցէք, ես ձեզ տան շուրջը մանկածեմ, որ դուք ձեր հետաքրքրութիւնը յաղեցնէք: Մանաւանդ այս բոլէիս հեշտ է ինձ այդ անել, որովհետեւ սինիօրինան այժմ երգեցողութեան դաս ունի, ուրեմն և չի խմանալ, որ ես մի օտարական մարդ ներս բերի:

Ծերունին մի ծանր բանալիով վանդակաւոր դուռը բաց արաւ և ինձ տան մէջ մտցրեց: Գեսնայարկում գտանվում էր մի ընդարձակ սրահ, որի պատուհանները վարագուրուած էին արեւից պաշտպանելու համար: Իմ դերին հաւատարիմ մնալով ես խնդրեցի բանալ պատուհաններից միւնը, որպէս զի կարող լինէի զննել ներսի պատկերները: Սոքա հասարակ տոհմային պատկերներ էին. միայն միւնը, որ կրակարանի վրայ կախուած էր, ուշադրութիւնս զրաւեց: Այս մեր սինիօրինայի մօր կենդանադիրն է, ասաց արեւորը, այսինքն հարազատ մօր, որ արդէն տասնհինգ տարի է ի վեր մեռած է: Միւրուն կին էր նա և նորան անուանումէին գեղեցիկ սրբուհի. դուստրը նորան շատ նման է, միայն թէ աւելի զուարթ է և միշտ ոստոստումէ դէս ու դէն իբրեւ վանդակի թռչուն:

Թռչունի էլ կոկորդ ունի, կարծեմ, մէջ բերի ես կեղծ անտարբերութեամբ: Այն նա չէ, որ երգումէ վերելում:

— Այո, նա է, պատասխանեց ծերունին: Մեր թատրօնի երաժշտապետը շաբաթի երկու անգամ զայիս է նորան դաս տալու. և երբ հայրը նորան այցելութիւն է անում, երկար ժամերով մնումէ այստեղ, սինիօրինան երգեր է երգում նորա առջև, և իմ խեղճ տէրն այն ժամանակ ասես թէ դրախտի մէջ է զղում իւրեան: Մի

ուրիշ ուրախութիւն նա չունի, և եթէ այս զաւակն էլ չլինէր, լաւ էր որ էլ չնայրէր աշխարհիս վրայ:

Ի՞նչն է պակաս, հարցրի ես. հիւանդ է, ինչ է:

— Ինչպէս կամենաք, սիրելի պարոն, ասաց ալեորն, իւր ուսերը շարժելով: Ով որ ծանաչումէր նորան, մինչ նա դեռ զօրքի մէջ էր — հրապարակի վրայ կանդնած Զիովանի դա Բօլօնիայի հսկայական արձանն անգամ աւելի վսեմ, պանծալի և ասպետական տեսիլ չունի, քան թէ այն, որ ունէր իմ զօրավարը: Իսկ այժմ — եղկելի երևոյթ: Ահողջ օրը նստած է թիկնաթոռի մէջ, թղթից նկարներ կարելով կամ դ օ մի՛ն օ խաղալով — հէնց իմանաւ ոչինչ չէ լսում կամ տեսնում. և երբ կիներ մի բան ասէ, ահա նայում է նորա երեսին ահ ու դողով և միշտ տալիս է այդի նշան: Իւր վաղեմի կարիճութիւնը նա ցոյց է տալիս միայն այն ժամանակ, երբ բանը աղջկան է հասնում. այս տեղ ոչ դք կարող չէ խաբել նորան, եթէ ոչ խեղճ կտեսնէ, որ հին առիւծը դեռ ունի թաղթեր, թէ և ճիրանները խլուած լինէին:

Սակայն ի՞նչպէս է ընկել նա այդ վիճակի մէջ:

— Ով կարող է իմանալ, պարոն: Այս տան մէջ պատահած բաների մասին զաղտնի շշուկից զատ ոչինչ յայտնի չէ: Ինձ թւում է թէ նորին գերազանցութիւնից, կարող եմ ասել զօրավարի նոր ամուսնուց տիրոջս սրտին մի ուժգին վէրք հասած պիտի լինի, որից նա էլ չկարողացաւ բուժուիլ լիովին: Այժմ նա իբրեւ մի հինօրեայ զինուոր, որ զիտէ տոկալ սովի և ծարաւի, համբերութեամբ տանում է իւր կամքով շաղկաճ բեռը, թէև հալուէր մաշուէր մի ուրուական ստուերի պէս այդ բեռի խոշտանգիչ ծանրութեան տակ: Այո, այո, ի՞նչ պատմութիւններ:

Մինչ այս մինչ այն մենք բարձրացանք աստիճանների վրայ և առաւել մօտեցանք երգին: Ականջիս հասնող ձայնը մի անամօք կոշտութիւն ունէր և մի պատանեկան, զրեթէ մանկային սօսքանօ էր. և երգիչն ասես թէ միայն այն պատճառով էր երգում որ մի բան ունէր սրտի մէջ, առանց բնաւ հոգ տանելու, թէ իւր ձայնն անո՞ր էր հնչում թէ ոչ:

Ի՞նչպէս է կռվում սինիօրիսան, հարցրի ես, երբ որ վերեւ էինք հասել:

Բէշթրիէ: Տան մէջ մենք անուանում ենք նորան Բիշթթա: Ոհ ի՞նչ ոսկեղէնիկ սիրտ ունի նա: Իմ Նինան միշտ ասում է. հարկի, եթէ նա սպասելու լինի, մինչև իւր համար մի արժանաւոր

փեսայ ճարուհի, յաւիտեան կոյս կմնայ: Տեսէք, պարոն, ահա նորա փոքրիկ սենեակը: Աւասիկ նորա զըքերը: Նինան ասում է, թէ նա ստէպ մինչև ի կէս զիշեր կարդում է, և կարդում է ամեն լեզուներով: Այս էլ փոքրիկ ննջարանն է, ուր նոքա երկուքը միասին են քնում: Անկողնի վրայ կախուած պատկերը ներկայացնում է իմ խեղճ տիրոջը իւր զօրավարական միազդեցւածով, ինչպէս որ նա մեզ դէպի ուղղւում էր առաջնորդում: Այն ետեւում նկարուած հրացան ձօժող փոքրիկ մարդը, սինիօրինայիս ասելով, իբր թէ ես եմ: Ընչապէս երբ նա ինքն է աւելցրել յետոյ, նմանութիւնն աւելի ակներև շինելու համար: Բայց դուրս երթանք. էլ տեսնելու արժանի բան չկայ այստեղ: Տեսէք, կարասիները հին են. պօրավարը մի օր կամեցել էր նորերը բերել տալ, բայց օրիորդը մերժեց, որովհետև նա ոչինչ չէ ուզում փոխել այս սենեակում, ուր ամեն բան զեռ նոյն դրութեան մէջ է: Ինչպէս էր հանգուցեալի օրով, քանի որ նա բնակում էր այստեղ իբրև նորահարս: Ահա այս պատշգամբի վրայ էր նստում նա երեկոյեան զովին, իւր զաւակի օրօրոցն օրօրելով և մարդու վերադարձին սպասելով:

Ես դուրս ելայ պատշգամբի վրայ և տարօրինակ շարժմունք անելով շոյեցի շանը, որ պոչը խաղցնելով ձեռքս լիզել սկսեց: Այլևոր մարդու ամեն մի խօսքը սրտիս կրակի մէջ լցուած մի մի կաթիլ իւղ էր: Հապա այն երզը, որ հնչում էր մօտիկից... նա առաւել բորբոքում էր իմ մէջ վառուած հրդեհը:

Յուզմունքս չմասնելու համար ես սկսայ խօսիլ այլևայլ բաներ պարտէզի տնկման եղանակի, պատուհանի մօտ կանդնած մօզաիկ սեղանի և, վերջապէս, առաստաղից երևող որմանրկարի մասին: Թէև առաջնորդիս համբերութիւնն ակներև նուազում էր, ես չէի կարողանում տնից դուրս գալ: Յանկարծ երդեցողութիւնը հաստաւ, զրեթէ նոյն բույսին կողքի դուռն արագ բացուեցաւ, և շէմքի վրայ, նօստերը ձեռքում, կանգ առաւ Բէաթրիչէն:

Այսպէս մօտիկից ես դեռ չէի տեսել նորան. բայց դարձեալ չկարացայ մի լաւ դիտել նորա դէմքը, որովհետև աչքերս մօթ կոխեց: Միայն թէ առաջին իսկ հայեացքից նշմարեցի, որ մէղալիօնս նորա վզին էր:

Ծերունին այժմ մի քանի քայլ յետ դնայ և մի ներողութիւն կակաղեց օրիորդի առջև, միևնոյն ժամանակ կամաց իմ փէշեց քարշելով:

Ոչինչ, ոչինչ, Ֆաբիո, ասաց օրիորդը: Ման ածիր պարոնին, եթէ նա կամենում է տեսնել տունն և պարտէզը: Դու էլ հետերն գնա, Նինա, աւելորեց նա, ընկերուհուն դառնալով, որ ձեռքում մի կար բռնած նստել էր դաշնամուրի մօտ մի ստոր աթոռի վրայ, և լսի, թէ ինչ եմ ուզում ասել քեզ:

Այս ասելիս նա մի բան շնչեց ընկերուհու ականջին, մինչդեռ աչքերն իմ վրայ էին լարուած, և յետոյ այնպիսի մի սքանչելի շնորհով դէպի ինձ թեքեց իւր գլուխը, որ ես հիացումից ոչ մի բառ արտասանել չկարողացայ: Մի և նոյն ժամանակ նա իւր ձեռքը ասես թէ չիմանալով մեղալիծնի վրայ դրաւ և, վերջապէս, մօտեցաւ վարժասկտին, որ ուշադրութեամբ դիտում էր այս տեսարանը:

Երգեցողութեան դասը նորից սկիզբ առաւ, մինչդեռ մենք երեքս դուրս էինք գալիս սենեակից: Աստիճաններից վայր իջնելիս ամեն մի շրջանի վրայ Նինան սուր աչքերով գննում էր ինձ, սակայն բան չէր ասում: Նա կարեց իւր լուծիւնը, երբ որ արդէն մտել էինք պարտէզի մէջ, և ասաց դէպի հայրը դառնալով:

Բիւլէթթան ապսպրեց ինձ երկու նարինջ տալ պարոնին, որ երկար ման գալուց գուցէ ծարաւի լինի: Ուրեմն անց կենանք շատուանի մօտից, հասուններն այն տեղ են:

Ես իբրեւ երազի մէջ հետեւեցի երկուսին, երբեմն յետ նայելով դրան վրայ, որտեղեց վերստին մի երգ էր հնչում դէպի վայր: Նինան էլ մի անգամ վերեւ նայեց և յետոյ իմ վրայ: Ինձ բնաւ ցանկալի չէր մի բան թաքցնել նորանից. ընդհակառակն—ես հոգով չափ պատրաստ էի մերկացնել նորան իմ սիրտը: Բայց որովհետեւ հայրը ներկայ էր, ինձ պէտք եղաւ լռել: Միայն երբ հասանք արդէն դրան վանդակին և Նինան տուաւ ինձ նարինջները, ես կարացայ շնչել նորա ականջին. Ողջունիր նորան և ասա, որ նա ինձնից լուր կստանայ, և տար նորան այս մի պտուղը, և երբ նա սորան ծաշակելու լինի—Այստեղ հայրը մօտեցաւ և արձակեց ինձ մեղմիւ, ինչպէս և ներս էր թողել: Նս կրկնեցի նորան լուծիւնան խոստումն, սակայն երևում էր, որ նա իմ մասին մի ուրիշ կասկած ունէր, և նորա ազնիւ դէմքը միգապատ էր:

Գիշերն ես անց կացրի Բէաթրիչէին մի երկար նամակ գրելով, ուր նկարագրում էի հոգուս վիճակը, և իմ կենանքն ու մահը նորա ձեռքն էի դնում: Երբ այս անմիտ գահատման մէջ գրած տողերս անչափ յանդուգն էին թւում ինձ, ես առնում էի սեղանի վրայ

դրուած նարինջը, ճնշում էի նորան շրթուներս, և աչքերս փակած, երևակայում էի հոգու տեսութեան մէջ այն բոպէն, երբ նա շէմքի վրայ կանգնած իւր երկնային հայեացքով ինձ ողջոյն տուաւ և աջն ոսկեձող սրտի վրայ դրաւ:

Այնուհետեւ ես հանգիստ սրտով քնեցի, քնեցի մինչև որ արևը բարձրացաւ, և կէսօրից յետոյ ինքս թղթատարի պաշտօն կատարելով ճանապարհ ընկայ դէպի ամարանոցը: Բախտն ինձ ժպտում էր: Ծերուկի սիրտը որսալու համար ես պատրաստել էի մէկ երկար և աղբու ձառ. սակայն հնչակից քաշեցի թէ չէ, ծերուկի փոխարէն Նինան ելաւ իմ առջև. ուրեմն էլ ձառն աւելորդ էր: Խեղօք աղջկէն ինձ վերստին տեսներես բնաւ զարմանք չայայտեց և առանց շփոթուելու նամակս ընդունեց: Բայց երբ հարցրի, թէ արդեօք կարո՞ղ էի մի պատասխան ստանալ սինիօրինայից, նա մի խորամանկ կերպարանք շէնեց և ասաց: Ո՞վ դիտէ:—Այնու ամենայնիւ ես կցանկայի վաղը կրկին գալ այստեղ, ասացի ես, և ճշտիւ այս միջոցին, և կկնդրեմ, որ սպասես ինձ վանդակի մօտ: Ես չէի ցանկալ քարշել հնչակից և քո հօրդ մասնակից անել իմ դադոնիքին:

—Հօրս, ասաց նա, և ծիծաղեց: Մենք չենք վախենում նորանից. նա միշտ մարդակեր է ձեռնում, բայց հերկք է որ Բիշէթթան միայն մի նշան տայ, և նա ջուրը կրնկնի մեզ համար: Սակայն վաղը մէկ ժամով ուշ եկէք. մենք նկարչութեան դաս ունինք և ձեր պատճառով վարժապետին յետ դրկել կարող չենք: Կցանկա՞ք:

Փողոցից մի կառք էր մօտենում. ես կտրացայ միայն մի այն կանչել փոքրիկ աղջկան, նա արդէն վախել էր: Դրանմօտ ոչ ոքի չերևելու համար ես էլ շուտ շուտ փախայ պատի երկայնքով: Կառքը դադարեցաւ ուղղակի դրան առջև և այլևոր ֆարիօն կառավարի նստարանից վայր ուսնելով, օգնեց իջնելու կառքի միջից մի բարձրահասակ, սպիտակահեր ծեր մարդու, որի աչքերը, ճախտն ու քիթը գուշակել էին տալիս, թէ նա Բէաթրիչէի հայրն էր: Նորա մէջքը փոքր ինչ կոր էր, ոտքերը երկուն, սակայն քայլելիս նա ձեռքերը զուարթ զուարթ իրարու էր շփում և բոլոր դէմքով ժպտում խնդու թիւնից: Կառքի մէջ ծաղիկներով և թղտապատ իրերով լեբը մի զամբիւղ էր դրուած. սպասաւորներից մինն առաւ այս զամբիւղն և տարաւ ծերունու ետեւից: Ես այնպէս հուպ սեղմուած էի որմին, որ ինձ ոչ ոք չնշմարեց, թէ և ինքս ամեն բան տեսնում էի: Դեռ ոչ ոք չէր քարշել հնչակից. բայց վանտակաւոր դուռը յանկարծ բացուե-

ցաւ, և դուստրի սպիտակ և ճապուկ իրանն ընկաւ ծերունի հօր վրէ վրայ, որ մի սրտաշարժ արաղաթեամբ նորան գրկելով, գրեթէ վերցրեց և տարաւ նորան դէպի ներս: Մինչդեռ ես նախանձարեկ նայում էի նոցա ետեւից, ամենքն անհետացան և դուռը փակուեցաւ աչքերիս առջև:

Թէ ինչպէս անց կացրի ես այն օրուայ մնացորդն և յաջորդ գիշերուայ ժամերը—ինքս էլ չգիտեմ: Ասես թէ մի աղօտ լոյս էր փայլում շուրջ կողմն, ես զգում էի մի քաղցր թմբուլթիւն, աչքերս փակում էր մի անուշիկ նիրհ և մի բան, սրնդի և ջութակի պէս հնչելով, անխաղար երգում էր սրտիս մէջ: Ես, որ միշտ երկչոտ էի աղջիկների և տիկիկների առջև, թէպէտ և մի սիրուն երիտասարդ համարուիր քաջ գիտէի, այժմ համարձակ նայում էի ճակատադրիս վրայ վատահ լինելով, որ օրիորդի սիրտն ինձ էր պատկանում: Միայն թէ անտանելի էր ինձ ժամանակը մինչևի այն րոպէն, երբ ես նորա շրթունքից լսելու էի այդ բանը:

Պէտք եմ համարում աւելցնել այստեղ, որ միւս օրը ես մի տարօրինակ հանդիպումն ունեցայ մի եկեղեցու մէջ: Այն օրը ես ոչ պատկերներ, ոչ սիւներ, ոչ էլ մարդիկ տեսնելու փափագ ունէի. այլ դուրս էի ելած առանց մի որ և է դիտաւորութեան, միայն անհամբերութեան տեղը փոխելու համար: Մտքերս այնպէս ցրուած էին, որ եկեղեցի մտնելիս մոռացայ մինչև անգամ մեւմեղ քայլերս, չնայելով որ պատարագ կար այն տեղ: Անվայել վարմունքիս վրայ ես ուշադիր եղայ միայն մի պառաւ կնոջ տրտունջից և այնուհետև իսկոյն առաջին իսկ սիւնի մօտ կանգ առնելով, սկսայ ականջ դնել երգիծնի միմունջին, զանգակի հնչումին և հանգիստ ներսնչել խունկի բուրմունքը: Մինչդեռ այսպէս, մտքով բացակայ, նայում էի ես ծերաւոր ժողովրդի վրայ—ինքս իբրև մի խստակրօն կալվինականի որդի զանց արի հարկաւ հետևելու այս բարեպաշտ կանոնին—յանկարձ կողմնակի նստարաններից մինի վրայ երկու կապուտակ աչքեր նշմարեցի դէմ առ դէմ, որք շիկադոյն մաղերով ծածկուած սպիտակ ճակատի տակից անշարժ լարուած էին իմ վրայ և մինչևի պատարագի վերջն էլ այսպէս իմ վրայ շեշտուած մնացին: Խոստովանում եմ, որ մի ուրիշ ժամանակ այս լռիկ հարցմունքն անշուշտ մի պատասխան կորսար ինձնից. սակայն այն առաւօտ ես բողբոջին անտարբեր մնացի և սիրով դուրս կերթայի ժամից, եթէ չերկնէի նորից շփոթ հանելու իմ քայլերով: Նրբ ամենքը բարձրացան, ես տեսայ որ սի-

բուն կինը շուտ շուտ մեր ելաւ նստարանից, զլսի վրայ սպիտակ քօղ ձգեց և նեղ անցքի միջով ուղղակի իմ դէմ քայլեց: Կազմուածքով նա անթերի էր և թէպէտ մէքիչ յոյր էր մարմնով, բայց այնպէս արագաշարժ, որ դեռ նորատի էր երեւում: Իւր սպիտակ ասօք ձեռքում, որով քօղն ծայրերն ամփոփած էր, նա մի հովհար ունէր բռնած մարգարտապատ կոթով: Նա բաց արաւ այս հովհարն և նորան անհող շարժելով ինձ մօտենալիս, մի հանգիստ և բազմիմաստ հայեացք ձգեց երեսիս վրայ: Ես այնպիսի մի կերպարանք չիմեցի, որ ասես թէ ոչինչ չէի հասկանում: Այս պատճառով կինն իւր դուխը յետ թոթուեց, սիգալով ժպտաց—այդ միջոցին երկու շար սիրուն ատամներ փայլեցան նորա շրթունքում—և շխշխալով շուտ շուտ անցաւ իմ կողքից:

Արդէն յաջորդ բոպէին մոռացայ ես այս փոքրիկ դէպքը: Սակայն զուարթութիւնս փախել էր և որքան մօտենում էր երեկոն, այնքան էլ վրդովմունքս սաստկանում էր: Վերջապէս երբ ժամանակը հասաւ, ես յամբ յամբ քայլելով ճանապարհ ընկայ դէպի ամարանոցը իբրեւ մի յանցաւոր, որ դնում էր դատաւորի առջև կանգնելու:

Մեծ եղաւ զարհուրանքս, երբ ես Նինային հանդիպելու փոխարէն, նորա հօրը պատահեցայ դրան առջև: Սակայն ծերուկը, թէև նորա դէմքը բաւականին ամպոտ էր, արդէն հեռուից ողջունեց ինձ սիրով և նշան տուաւ որ մօտենամ:

Դուք մի նամակ էք գրել սինիօբինային, ասաց նա դուխը շարժելով: Այ, այ, ինչու էք այդ արել: Եթէ ես մի այսպիսի բան սպասած լինէի, չէի թողնիլ ձեզ ոչ մի քայլ դնելու այս տան մէջ: Իսկ իմ խնդր տէրը. ինչէր եմ նորան խօստացել և ինչեր կարող են դեռ պատահել—այս մասին մտածել անգամ դժուար է ինձ:

Քաջ ծերունի ընկեր, ասացի ես, ոչինչ պատահելու չէ ձեզնից ծածուկ: Եթէ դուք երեկ տան մէջ գտնուէիք, նամակս անշուշտ ձեզ տուած կլինէի, և դուք անտարակոյս ինքներդ կարող կլինէիք կարգալ նորան տեսնելու համար, որ իմ դիտաւորութիւնը բոլորովին ազնիւ էր: Բայց ասացէք, ի սէր Աստուծոյ...

Եկէք, ընդմիջեց նա ինձ. ժամանակ կորցնել պէտք չէ: Դուք մի աղնիւ երկուսսարդ էք. այս էլ կայ, թէ ի՞նչպէս կարող էի ես, հէք ծերունիս, արդեւք լինել այս բանին, թէև կամենայի: Տանտիկինը նա է, հաւատացէք ինձ. որքան էլ մանուկ լինի—նա է տան-

տիկինը, և երբ նա ասէ—Ես կամենում եմ այս ինչ—ոչ որ կարող չէ դէմ կենալ նորան: Եւ նա կամենում է տեսնել ձեզ իսկոյն, կամենում է անձամբ խօսիլ ձեզ հետ:

Այս խօսքերից զլուստ պտոյտ եկաւ իսպառ: Ես միայն մի նամակի յոյս ունէի. յանկարծ այսպիսի բան:

Ծերունին ինչեւ յուզուած էր, երբ ուժգնապէս նորա ձեռքը սեղմեցի: Նա տարաւ ինձ դէպի տուն և միւս օրուայ պէս կողմնակի դռնով մտցրեց ստորին յարկի մեծ սրահի մէջ: Այս անգամ բոլոր պատուհաններն ու վարագոյրները բաց էին երեկոյեան կարմիր լոյսը ներս թողնելու համար. կրակարանի հանդէպ կանգնած էին երկու աթոռներ, և երբ մենք ներս մտանք, մինի վրայից վեր կացաւ օրիորդի սիրելի իրանը մի քանի քայլ անելով դէպի ինձ: Նա մի զիրք ունէր իւր ձեռքում, և ես նշմարեցի, որ նամակս այդ զրքի մէջ էր դրուած: Նորա շքեղ մաղերը զլսի վրայ կապուած էին և մի սև թաւշեայ ժապաւէնով հիւսուած: Կուրծքի վրայ դարձեալ երևում էր մէդալիօնս:

Յարիօ, ասաց նա, բաց արա պարտէզի դուռը և մնա պատշգամբի վրայ. գուցէ պէտք կ'լինի մի բան ապսպրել քեզ:

Ծերունին պատկառանքով գլուխը խոնարհեց և արաւ ինչ որ ասել էին իւրեան: Այդ միջոցին մենք երկուքս կանգնած էինք դէմուդէմ, և ես սրտիս թնդիւնից չէի կարենում արտասանել և ոչ մի բառ:

Նորա հայեացքը կիսով չափ հետաքննին, կիսով չափ շուարած, անդդուելի հաստատութեամբ հանդուրժում էր աչքերիս վրայ: Վերջապէս նա ժողովեց իւր ոյժն և ասեւ թէ պարզ ըմբռնեց, ինչ որ դեռ նոր դադանիք էր նորա համար: Նա պարզեց իւր աջը դէպի ինձ. ես արագ բռնեցի նորան, այլ չիշխեցի սեղմել շրթունքիս:

Ե՛կ, ասաց նա, և նստիր, շատ բան ունիմ քեզ ասելու: Տեսնում ես այս պատկերը. իմ տենչալի մայրն է, մեռած է վաղուց: Նամակդ որ ստացայ, նստեցի այստեղ և հարցրի նորան, թէ ինչ պէտք էր պատասխանել քեզ: Ինձ թուեցաւ որ նա ոչ մի բանի կարող չէր հաւանութիւն տալ, բացի զուտ ճշմարտութեան. իսկ ճշմարտութիւնն այս է, որ սկսեալ այն բոպէից, երբ ես առաջին անգամ տեսայ քեզ կառքի մէջ, ես ոչ մի բանի վրայ եմ մտածել, բաց թէ միայն քո վրայ, և թէ քո վրայ մտածելուց մինչև մահս դադարելու չեմ:

Զգիտեմ ի՞նչպէս պատահեցաւ, որ այս պարզուկ բառերը լսելիս ես նորա աթոռի առջև ընկայ, նորա երկու ձեռքը բռնեցի և արտասուալիւ համբոյրներով ծածկեցի:

Ինչու ես լաց լինում, ասաց նա ինձ, ջանալով ինձ վերկացնելու, միթէ բախտաւոր չե՞ս ինձ պէս: Ես ունեցել եմ շատ վշտեր. բայց այս վայրկենին բոլորն էլ փարատուած են. զիտեմ միայն որ դու իմ մօտ ես և ես քո մօտ, և թէ այսուհետեւ էլ երբեք անբախտ լինելու չեմ:

Նա վերկացաւ, ես էլ վեր թռայ: Երջանկութիւնից հարբած կամենումէի հուպ տալ նորան զրկիս մէջ. այլ նա հեզիկ յետ քաշուելով ասաց. ոչ, Ամադէօ, պէտք չէ այդ: Դու զիտես այժմ, որ ես քունն եմ և ոչ մի այլ մարդու պատկանելու չեմ. հանգստանանք: Այս երկար զիշերուայ մէջ ես ամեն բան կշռեցի: Այսուհետեւ էլ չպիտի դաս այստեղ. խօսք եմ տուել բարեսիրտ Ֆաբիօյին, որ առաջին և վերջին անգամն եմ տեսնում քեզ այս տան մէջ: Պատճառ եթէ ստէպ գալու լինիս, ես իսպառ կենթարկում քո կամքին. մինչ դեռ ես չեմ ուզում հօրս ամօթ բերել: Լսիր, պէտք է որ դու նորա մօտ գնաս. նորա տան մէջ մուտք գտնելը քեզ դժուար չէ լինիլ. չէ որ, աւելացրեց նա հառաչելով, այնքան երիտասարդ մարդիկ, մինչև անգամ և օտարներ յաճախում են այն տեղ: Երբ որ նա քեզ բաւականին ճանաչէ և հետո լաւ մտերմանայ, այնուհետեւ խնդրիր իմ մասին, մինչև անգամ յայտնիր էլ, թէ մենք արդէն մէկ մէկու ծանօթ ենք և թէ քեզնից զատ ես ուրիշ մարդ չեմ կամենում ինձ համար: Մնացեալն ինձ թող և խօսք տուր ինձ— ոչինչ չյայտնելու նորա ամուսնին: Այդ ամենամեծ դժբախտութիւն կլինէր. որովհետեւ նա ինձ չէ սիրում և կարող էլ չէ տեսնել, որ ես երջանիկ լինեի: Ախ, Ամադէօ, հրաբխ է արդեօք, որ դու էլ ինձ այնպէս սիրէիր, ինչպէս որ ես եմ քեզ սիրում: Այն առաջին օրն արդեօք քեզ էլ այնպէս չթուեցաւ, որ իբր թէ մի շանթ որստաց կողքիդ, երկիրը դողաց և ծառերն ու թուփերը շուրջանակի հրով վառուեցան: Զգիտեմ ի՞նչ չարութիւն էր այն, որ դրդեց ինձ ոստ նետել ամպհոլմանու աակ նիրհած մի օտարականի վրայ: Ես երեսդ անգամ չէի տեսած, և իմ արարմունքը մի երեխայութիւն էր, որի վրայ զրեթէ նոյն բուռն զղջացի: Այլ իսկոյն մի անդիմադրելի բան սաստիկ քարշեց ինձ դէպի քեզ. ես ստիպուեցայ այլ և մի անգամ նայել պատի վրայից, և ահա դու կանգնած էիր կառքի մէջ և ող-

ջուռնում ինձ նռնենու ոստով: Նոյն բոպէին մարմնիս տիրեց կրակ և սառսուռ, և այնուհետև ինչ էլ անեմ, ուր էլ գնամ — հանապազ դու կանգնած ես իմ առջև:

Ես նորան վերատին աթոռների մօտ տարայ և միշտ նորա աջից բռնած պատմեցի, թէ ինչպէս էր անցել այն օրը ինձ համար: Նա չէր նայում իմ վրայ, այնպէս որ ես միայն նորա գրաւիչ ու քնքուշ պրօֆիլն ունէի իմ հանդէպ. ամենայն ինչ ազդուէի էր այս դէմքի վրայ, ազդուէի և շնորհարար գունատութիւնն և փափուկ, զորշ սառեւորները երկար արտեւանների ներքեւ: Յետոյ ես էլ կրկին լռեցի և նորա փոքրիկ աջն իմիս մէջ բռնած, զգումէի արիւնի թունդ հոսումը նորա նուրբ երակներում: Ծերունի ֆաբիօն մի անգամ յուշեկ ներս նայեց հարցնելով, թէ արդեօք միդ բերէր թէ ոչ:

Յետոյ, ասաց Բէաթրիչէն: Այլ զուցէ դու ծարաւի ես:

Քո շրթունքին, միմնջեցի ես:

Նա կրկին թօթուեց իւր գլուխն, և յօնքերը պուստեց:

Դու ինձ չես սիրում, ասացի ես:

Զաւիից դուրս, պատասխանեց նա ախ քաշելով: Յետոյ վեր ելաւ աթոռից: Այժմ գնանք պարտէզ քանի որ արեւը մայր չէ մտել. ես քեզ նարինջ կքաղեմ: Այս անգամ էլ հարկ չունիմ Նինային յանձնելու այդ դործը:

Այսպէս մենք դուրս ելանք: Նա ամուր բռնած էր իմ ձեռքից և հարցնում էր այլեւայլ բաներ իմ հայրենիքի, իմ ծնողների մասին և թէ մէդալիօնի մագերն արդեօք յատուկ իմ մագերն էին: Երբ ասացի, թէ քոյրս էր ինձ տուել, խնդրեց որ սորա վրայ էլ բան պատմեմ: Ես կամենում եմ տեսնել նորան, ասաց նա, նա ինձ անշուշտ սիրելու է, որովհետև ես այժմէն իսկ սիրում եմ նորան: Բայց մենք երկար ժամանակ չենք մնալ նորա մօտ. եթէ ոչ հայրս չի դիմանալ առանց ինձ և կմեռնի: Ինձնից զատ նա չունի ոչ մի ընկեր: Այնուհետև դու կրկին իմ հետ Բօլօնիա կվերադառնաս, չէ:

Խոստացայ, ինչ որ միայն ցանկանում էր: Եւ ինչ բան կարող էր անհնարին երեւիլ ինձ սկսեալ այն վայրկենից, որ մի այսպիսի հրաշք էր կատարուել և այս հրեշտակային էակը նայում էր իմ վրայ սիրասունչակ աչքերով: — Նա քանի գնում զուարթանում էր, վերջապէս մենք սկսանք երկխոսների պէս միասին ծիծաղել և իրարու դէմ նարինջներ արձակել, որ նա քաղել էր ապակետան մօտ կանգնած ծառերից: Ե՛կ գնտակ խաղանք, ասաց նա. թող Նինան էլ մեզ հետ

լինի, թէև նա կարող էր նախանձա շարժել, որովհետև նա միայն քո մասին է խօսում: Տե՛ս, ի՞նչպէս թաքչում է նա ծառերի ետև, կարծելով թէ մեզ արգելք է: Ասկայն ի՞նչ ունինք մենք իրար ասելու, որ կարող չլինէին լսել ամբողջ աշխարհն, և՛ երկինք, և՛ երկիր:

Նա կանչեց իւր ընկերուհուն, և բարի աղջկէր բորբոքուած դէմքով մեզ մօտենալիս տուաւ ինձ իւր աջն և ասաց. քաղցր է ինձ հաւատալ, որ դուք ձեր բախտին արժանի էք: Ձեզնից զատ ոչ ոքի հետ չէի ցանկալ ես տեսնել Բիւէթթային. սակայն վայ ձեզ, պարոն Ամադէօ, թէ որ դուք երջանիկ չանէք նորան:

Այս սաստի հետ նա այնպիսի մի բռնն շարժմունք արաւ, որ մեր երկուքիս ծիծաղը բռնեց, և նա ինքն էլ ստիպուեցաւ խնդալ մեզ հետ: Յետոյ այն խի մարդի վրայ, ուր ես իմ դարանից առաջին անգամ տեսել էի սղջիկներին, մենք սկսանք երեքս միասին մեր գնտակը վեր վայր նետել և շուտով այնպէս յափշտակուեցանք խաղից, որ ասես թէ էլ բնաւ աւելի կարեւոր գործ չունէինք անելու:

Յաբիօ հայրիկը չերևեցաւ: Երեկոյեան ստուերներն արդէն իջնումէին, երբ երկու աղջիկներն ինձ դէպի պարտէզի դուռն ուղևորեցին: Ես դուրս մղուեցայ առանց գէթ մի համբոյր ստանալու ցանկալի, տենչալի բերնից և հազիւ միայն կարողացայ երկաթորմի ետևից բռնել նորա աջը, որի վրայ մի բոպէ շրթունքս հանգչեցան:

Ո՛հ ի՞նչ երեկոյ էր և ի՞նչ գիշեր: Պանդոկիս հիւրերը կարող էին կարծել, թէ ես խելագար էի կամ մի անգլիացի, որ նոցա աչքում գրեթէ նոյն էր: Ես վերադարձայ դէպի տուն մի ահագին ծաղկալի զամբիւղով, որ բերումէր իմ ետևից փունջ վաճառող մի աղջիկ. այդ ծաղիկներն ես սփռեցի սենեակիս մէջ, մի շիշ գինի ապսպրեցի և նետեցի մի ոսկի դրսում ածող սաղանդարին: Այնուհետև հանգիստ քուն եղայ գիշերուայ մեղմիկ գովին և լաւ միտքս է որ այն գիշերը սրտիս բաբախման մէջ ասես թէ զգումէի երկրաշնտի երերումն ու տատանումը մինչ նա թռչումէր աստեղազարդ երկնքի միջով:

Միայն միւս առաւօտ միտքս ընկաւ, որ ես դեռ շատ արգելքներ ունէի վերցնելու, մինչև որ կարենայի ձեռք բերել այն, ինչ ինձ էր պատկանում: Ի՞նչպէս պէտք էր մոնել հօր տան մէջ և արդեօք նա էլ աղջկայ պէս շուտով հաւատ կընծայէր ինձ: Մինչդեռ այս բաների վրայ մտածելով գբօսնումէի կամարների ներքև, դարձեալ բախտս բանեց: Ես հանդիպեցայ մեր առևտրական ընկերին, որին զալուս երկրորդ օրն այցելութիւն արած էի, նա շատ զարմացաւ որ ես դեռ

այնտեղ էի: Ինձ արդարացնելու համար ես պատճառեցի թէ փեսայիցս նամակներ ունէի ստանալու, թէ մենք խոսակցայի մէջ մի առևտրական ընկերութիւն հիմնելու միտք էինք յղացել, թէ մեր աչքը նախ և առաջ Բօլժնիայի վրայ ուղղուած էր, թէ ուրեմն իմ մնալը կարող էր դեռ երկար տևիլ և թէ ինձ պէտք էր բարեկամներ ճարել քաղաքում: Այս միջոցին մի քանի նշանաւոր ղերդաստանների անուան հետ զօրավարի անունն էլ յիշատակեցի: Մեր գործակիցը նորան անձամբ չէր ճանաչում. սակայն ասաց, թէ իւր ազգականներից մի երիտասարդ հոյեւորական սաէպ գնումէր զօրավարի մօտ և թէ նա սիրով կ'օժտեր մոյցնել ինձ տան մէջ: Այլ թէ ինձ պէտք էր միայն զգոյշ կենալ նորասի տան տիկնոջ վտանգաւոր աչքերից, որովհետև նա թէպէտ և չունէր մի անգութ կնոջ համբաւ, այնու ամենայնիւ նորա ետեւից ի վուր ընկած կլնէի, պատճառ որ մի երիտասարդ կոմս արդէն նորա յայտնի սիրահարն էր և սա հազիւ թէ կուզենար այսպէս շուտով տեղի սալ մի նոր տարփաւորի:

Այս ձևով աշխատեցի խօսիլ և ես որքան կարող էի, և մեք վճռեցինք, թէ ինչ պէտք էր անել: Արդէն նոյն երեկոյին ես հանդիպեցայ մի սրճարանի մէջ երիտասարդ հոգեւորականին և նորա հետ միասին մենք գնացինք զօրավարի տունը, որ դրսից բոլորովին անշուք, այլ ներսուից մեծ շուայլութեամբ զարդարուած մի պալատ էր, մի լուրջ փողոցում կանգնած: Քափուկ գորգերի վրայ սահելով մենք մտանք այն սրահը, ուր ամեն մի երեկոյ ընդունվում էին ընտանի հիւրեր—պէսպէս կարգի կրօնաւոր առաջնորդներ, զօրականներ և մի քանի քաջազարմ պատրիկներ. բոլորն էլ այր մարդիկ: Իմ ջահել արբան չէր կշտանում կրկնելով, թէ ինչ մեծ երջանկութիւն էր այս տան մէջ մօտք ունենալը: Ո՛հ ինչ կին, հառաչում էր նա: Նա յուսալից էր թւում, թէ կարգը նորան էլ հասնելու էր մի օր:

Հէնց ներս մտայ թէ չէ, իմ առաջին հայեացքն ընկաւ առևտր զօրավարի վրայ, որ նստած էր թիկնաթուղի մէջ մի ծեր կանոնիկոսի դէմ յանդիման, մի փոքրիկ մարմարեայ սեղանի առջև, որի վրայ շառաչում էին դժմինօի քարեր: Նորա կողքին մի աթուակի վրայ դրուած էին գինուորների պատկերներով զարդարած թերթեր և մի մկրատ, որով նա կարում էր, այդ պատկերներն, երբ ոչ ոք չէր գալիս դժմինօ խաղալու նորա հետ: Վերելից մի ջահ լոյս էր սփռում նորա գլխի վրայ. այս լոյսի պայծառ շողումից ես կրկին նշմարեցի նորա նմանութիւնը Բէաթրիչէիս հետ և զարմացայ իմ

առաջնորդը չթողեց ինձ երկար մնալու նորա մօտ: Առաջին իսկ քաղաքավարական բառերիցս յետոյ, որ ծերունին ընդունել էր մի բարեժպիտ հեղութեամբ աջս սեղմելով, ինձ պէտք եղաւ մոնել մի փոքրիկ սենեակի մէջ, ուր դիվանի վրայ բազմած էր տանտիկինը, իսկ նորան դէմ առ դէմ կանգնած ճօճուն աթուռի վրայ մի երկար և պծնի երիտասարդ, երկուսն էլ ասես թէ միքիչ բեղարած այդ առանձնութիւնից: Երիտասարդ Ն. թերթոտում էր մի պլեօմ իւր ծունկի վրայ. իսկ գեղեցիկ կինը հիւսում էր մի նկարէն բարձի երես, երբեմն երբեմն իւր փոքրիկ դիպակաւոր մոյկի ծայրով մի ահա-գին անգօրեան կատու շփշփիւելով, որ հանգիստ քնած էր գորգի վրայ, նորա ոտիկների տակ: Մոմակալների մեղմ և անթիւ հայելիների մէջ բեկբեկուող լուսում ես չկարացայ նշմարել իսկոյն, որ իմ առջևի կինն առաւօտեան պատարագին ինձ հանդիպած գեղուհին էր, թէև մարգարտաշար հովհարը մի փոքրիկ սեղանի վրայ էր կենում նորա կողքին: Իսկ նա երևի թէ իսկոյն ճանաչեց ինձ և այնպէս շուտ վեր թռաւ տեղից, որ նորա պերճ մազերի սանտրը վայր ընկաւ և զանգունները բացուելով, ոլոր մոլոր ուսերի վրայ փռուեցան: Կատուն շրտնեց և մոմաւով իմ վրայ նայեց, բարձրահասակ պատանին մի սուր հայեացք արձակեց իմ դէմ և ես ինքս կնոջ ճանաչելով ապշութիւնից այնպէս շուարած մնացի, որ եթէ իմ ճարպիկ ուղեկիցն իւր լեզուանութեամբ ինձ չօգնէր, մի խօսք անգամ գտնելու չէի ասելու: Ահն էլ երկար ժամանակ ոչինչ չասաց, այլ նայում էր իմ վրայ դարձեալ նոյն օտարոտի ակնարկով, որ արդէն եկեղեցում այնպէս երկբայելի էր թուել ինձ: Նորա դէմքը կենդանացաւ միայն այն րոպէին, երբ նա նկատեց, որ կոմսն իւր սառն անքաղաքավարութեամբ աշխատում էր անտես անել և քամահել ինձ իսպառ: Յետոյ նա դուրս քշեց կատուն և մի փաղաքշական ձայնով, որ դեռ բաւականին թարմ էր, հրաւիրեց ինձ իւր կողքին նստել դիվանի վրայ: Իսկ դուք, կոմս, այս միջոցին կարող էք գննել նօտերը, որ ես դեռ նոր եմ ստացել Ֆլորենցիայից. այնուհետև ես կերգեմ և դուք ինձ կդաշնակեք:

Պատանի կոմսը մտադիր էր մենչել միքիչ, սակայն կապուտակ աչքերի մի հաստատ ակնարկութիւնը զսպեց նորսն իսկոյն: Շուտով լսեցինք մերձաւոր դահլիճից, որ նա դաշնամուրի վրայ ակորդներ էր վերառնում: Նոյն միջոցին փոքրիկ արբան նոր Փրանսերէն ռօմաններ կտրելու վրայ եղաւ և ես միայնակ մնացի մեծարանք ընծայելու ակ-

րուհուն: Գիտէ՛ Աստուած, թէ՛ որքան նախանձումէի ես այն երկուսից ամեն մէկին և մանաւանդ միւս սրահում դամիս խաղացող կանոնիկոսին: Կնոջ առաջին իսկ բառերից յետոյ ես մի թշնամական գրգիռ զգացի նորա դէմ, որ նոյն չափ սաստկանումէր իմ մէջ, որչափ նա աշխատումէր հաճելի երևիլ ինձ: Ամենամեծ ուշիմութիւն պէտք էր ինձ գէթ արտաքուստ քաղաքավարի մնալու և իրօք նորա խօսքերին ակունջ դնելու համար. որովհետեւ իմ մտքերը թռչումէին դէպի պարտէզի սրահը, և այս կնոջ բոլոր ճարտար և կոկիկ թոթովման միջից ես լսումէի սիրուհուս քնքուշ մրմունջն և տեսնում նորա լուրջ աչքերը, որոնք վշտահար պշնումէին իմ վրայ:

Սակայն իմ մտքերի և հոգու բացակայութեանը շնայելով, գեղեցիկ կինը կարծես թէ անբաւական չէր այս առաջին խօսակցութիւններից: Իմ արամութեան պատճառը նա անշուշտ այլապէս էր հասկանում և յօգուտ իւր էր բացատրում այն հանգամանքը որ ես աշխատել էի մնալով գոնե՛ նորա տան մէջ: Նա գովեց իմ խտաբէնքը, աւելացնելով միայն, թէ խօսելուս կերպը փոքր ինչ անհամեմատեան բարբառի երան ունէր, որից ես չէի կարող աւելի հեշտ ազատուիլ, եթէ ոչ ստեպ դորա մօտ յաճախելով և ամեն ազատ երեկոյ նորա տան մէջ մնալով գործելով: Ես տխուր պարտաւորութիւններ ունիմ կատարելու, հառաչեց նա, նայելով դէպի յարակից սենեակը, որտեղից նոյն բոպէին լսվումէր այլևոր տանտէրի բարեսիրտ ծիծաղը նոր տարած խաղի առթիւ: Իմ կեանքն սկսվումէ միայն այս երեկոյեան ժամերին: Դուք հարկաւ դեռ երկտասարէ էք և մի վշտահար, արդէն վաղօրօք զգաստացած կնոջ ընկերութիւնը հազիւ թէ կարող էր գրաւիչ երևիլ ձեզ: Սակայն ձեր այստեղ գտած բարեկամութիւնը մի զոհաբերութեան արժանի է: Դուք նման էք իմ մի եղբօրն, որից ես վաղ զրկուեցայ, այս նմանութիւնն արդէն եկեղեցում դիպել էր աչքիս, ուստի և շատ շնորհակալ եմ, որ դուք այցելեցիք ինձ իմ տան մէջ:

Նա խոնարհեց իւր աչքերը ճարտարաբար կեղծաւորեալ շփոթութեամբ և ժպտելով պարզեց դէպի ինձ իւր աջը որ ես վերիվերոյ շրթունքիս կայցրի: Ի նշան բարի բարեկամութեան, ասաց նա կէս ձայնով: Իմ բախտից այդ իսկ միջոցին ներս մտնող նոր հիւրերի զալուստն ազատեց ինձ մի պատասխան տալու հարկից, որ կարող չէր անկեղծ լինիլ: Նորամուտ հիւրերն էին մի քանի հոգեւորականներ — աշխարհային մարդիկ, որոնք իմ հետ իսկոյն իբրեւ մի հին բարեկամի հետ վարուել սկսան: Կոմսն էլ կրկին ներս մտաւ և մի քանի խօսք

շնչեց տիրուհուն: Այնուհետև ամենքը վերկացան և զնացին դաշնամուրի դաշինձը, ուր տանտիկիներ երգեց նոր նոր երգեր իւր հոմանուն դաշնակցութեամբ:

Երգչուհու սիրուն ձայնը հնչումէր պայծառ գեղգեղով և ես լաւ նկատեցի, թէ ինչպէս նա երբեմն երբեմն հայեացք էր նետում դէպի այն մութ անկիւնը, ուր ես կանգնած էի պատի մօտ և ամեն մի նուագից յետոյ մեքենաբար ձայնակցումէի ընդհանուր ծափահարութեանը: Ես անդադար միտս էի բերում մի ուրիշ ձայն, որ լսած էի Վիլայում:

Հանդարտ ներս մտան համագգեստ սպասաւորներ և արծաթեայ սկուտեղների վրայ առաջ բերին մեղափոխադակ և օշարակ: Նրգեցողութիւնը հատաւ սկսան զըռցել և խնդալ. եկաւ իւր փայտի վրայ յենուելով և ալեւոր զօրավարն, և պատմեց ուրախութեամբ, թէ վրայ վրայ վեց խաղէր տարել: Յետոյ հարցրեց ինձ, թէ արդեօք ես էլ խաղալ գիտէի, և երբ ասացի թէ այո, հրաւիրեց, որ միւս օրը իւր մօտ գամ խաղալու համար, և ապա կանչեց իւր սենեկապանին, որովհետեւ իւր քնելու ժամը հասել էր: Այս արդէն մենեւում նշան էր: Ես կրկին մի խորհրդաւոր ժպիտ ընդունեցի տանտիկնոջից և շտապեցի ամենքից առաջ թողնել դաշինձը, պատճառ սաստիկ փափաղում էի շուտով մենակ լինիլ և թափ տալ վրայիցս այն պժգալի զգացմունքները, որոնք պաշարել էին ինձ այն զիշեր:

Սակայն չկարողացայ ազատուիլ նոցանից մինչև որ յաջորդ օրն երեկոյեան վերջալուսին քայլերս դարձեալ դէպի Վիլան չուղղեցի: Ես գիտէի որ ինձ ներս մտնել արգելուած էր, բայց ուրիշ բան չէի էլ ուզում, եթէ ոչ վանդակաւոր դրան միջեց ներս նայելով գէթ նորա զգեստի մի քղանցքը նշմարել կամ գլխարկի մի ժապաւէնը: Այլ աւափիկ նա ինքը կանգնած էր պատշգամբի վրայ, մենակ և աչքերը դէպի քաղաքը յառած, ասեւ թէ ինձ էր սպասում: Առաջի ըոպէին մենք հէրիք համարեցինք միայն աչքերով և ձեռքերով ողջոյն տալու իրարու. իսկ յետոյ նա նշան արաւ որ կամենում էր վայր իջնել, և իսկոյն փոքրիկ դռնից դուրս գալով, վազեց դէպի ինձ, երեսը վառուած բերկրութիւնից և սիրուց: Նա պարզեց ինձ իւր աջը վանդակից դէպի դուրս: Նրբ ես հարցմունք արի, թէ միթէ իրաւ դրսում պիտի մնայի, նա յուշիկ խոնարհեց իւր զլուխն և ձեռքը սրտի վրայ դնելով ասաց: Այնու ամենայնիւ դու հօ տորա մէջ ես:— Յետոյ մենք մի մանկային, երկայնաբան, քաղցր սիրային բարբաջի բռնուեցանք,

և երբ ես իմ երեկուայ այցելութիւնը պատմելով մի ջերմ խօսք ասացի նորա հէք հօր մասին, նա արագ բռնեց իմ աջից և համբուրեց նորան, յառաջ քան թէ կարացել էի դէմ կենալ: Մօր և նորա անպատեհ ընթացքի մասին ոչ մի բառ չլիշեցի. իմ լուրջ թիւնն օրհորդը լաւ հասկացաւ: Միայն թէ վերստին այնտեղ դնալ, ասաց նա, և արա հօրս համար ինչ որ կարող ես. շատ չե՛ս անցնիլ և նա քեղ անշուշտ կսիրէ: Եւ ասկա երբ ես մի համբոյր խնդրեցի նորանից, նա իւր թուշը դէմ արաւ վանդակին և փախաւ իսկոյն, երբ լսեց որ մի քանի ձիաւորներ արշաւումէին դէպի մեզ: Ինձ հարկ եղաւ հեռանալ առանց յաղեցնելու և ոչ մինը արտիս անբաւ տենչանքներից: Խոստովանումեմ, որ նոյն բուզէին նորա զգացմունքերի ջերմութեան մասին առաջին անգամ մի կասկած տիրեց հոգում: Ինձ քաջ յայտնի էր, թէ որչափ խաղաղան աղջիկներն ընդհանրապէս պարկեշտ էին պահում իւրեանց, յետոյ իբրեւ ամուսիններ առաւել ևս անասնձ կեանք վարելու համար: Սակայն մինչև անգամ վանդակի ետեւից չտալ ինձ իւր շոթունքը... Այլ յաջորդ իսկ վայրկեանին ես դարձեալ միտքս բերի բոլոր նորա խօսքերը, նորա հայեացքը և վիշտերս փարատուեցան:

Երեկոյեան ժամին ես ի հարկէ ճշտիւ գնացի իմ ծերունի պօրաւարի մօտ և նա իսկոյն հրաւիրեց ինձ տեղ բռնել դօմինօի սեղանի առջև: Այս անգամ հիւրերի թիւն երեկուանից նուազ էր: Ալեոր կանոնիկոսը նստած էր պատահանի խորշի մէջ և սաստիկ խորհալով քնումէր: Տանտիկինն այս երեկոյ իւր սենեակում չէր փակուած, այլ նստած էր մեր սեղանից ոչ հեռի մի բազմոցի վրայ, և նորա հանդէպ գտնուող երկարահասակ տարփաւորն հիմա աւելի դառնասիրտ էր երևում: Աինը սոււած էր. նորան մի ուսման, որից նա պարտ էր կարգալ բարձր ձայնով: Կարգալիս նա ստէպ սխալվումէր: Աերջապէս նա դէն ձգեց զիրքն և արտասանեց մի յիշոց, որ սովորաբար անվայել էր զործածել մի լաւ հասարակութեան մէջ: Նորա տիրուհին վեր կացաւ տեղից, նշան տուաւ որ հետեւէ իւրեան դէպի միւս սենեակը, և այն տեղ նոցա մէջ իսկոյն լսուեցաւ մի կիսաձայն, կրքոտ վէճ, որից ես այսքան միայն կարացայ հասկանալ, թէ կինը սպառնում էր բողբոջին փակել սորա առջև իւր տան դուռը, եթէ նա իւր վարմունքը չփոխէր: — Շերունին, որ իւր խաղից շատ դոհ էր, տկանջ դրաւ մի վայրկեան: Ինչէ պատահել նոցա մէջ, ասաց նա: Ուսերս թոթուեցի: Մի տարօրինակ տազնաւ նշմարելի եղաւ նորա

դէմքի վրայ. նա հառաչեց և մի բույլ վարանաճ մնալով, չէր իմանում, միջամտել թէ ոչ: Յետոյ թաղուեցաւ. աթոռի մէջ և ասես թէ երազել սկսաւ:— Կանոնիկոսը քնից զարթեց, ընչախոտ քաշեց և տուփը ծերունի տանտէրին էլ առաջարկեց: Այս բանից նա ասես թէ իւր հոգու հանգստութիւնը վերստին գտաւ և մենք առոյգ առոյգ մեր խաղը շարունակեցինք: Երբ ես վերջապէս վեր կացայ մեկնելու համար, նա խնդրեց, որ կրկին զամ նորա մօտ, աւելցնելով թէ նա իմ հետ աւելի սիրով էր խաղում, քան թէ Դօն Վիջելիօ կանոնիկոսի հետ: Եւ այս խօսքերն ասելիս նա սեղմեց իմ աջը մի սրտազին և հաճոյական մտերմութեամբ, ցոյց տալով, որ իւր տկարութեան մէջ անգամ դեռ քաջ պահպանել էր հինամեայ ասպետի վայելուչ ձևերը:— Այս անգամ տիկինն առաւել սառն արձակեց ինձ քան թէ երեկ, սակայն, ինչքան որ նշմարեցի, միայն կոմսի պատճառով, որի հետ արդէն հաշտուած էր երևում:

Եւ ես չսխալուեցայ. սրովհետեւ կինը հէնց միւս օրն, այն ինչ կոմսը մի փոքրիկ դքսանքի պատճառով իւր կայանից հեռացել էր, կրկնադատեց իւր ջանքն ինձ իւր վարմի մէջ որսալու համար: Ես խաղում էի մի միամիտ համբակի դեր, որ իւր ջերմ երկիւղածութեան մէջ ոչինչ չէ լսում, չէ տեսնում, չէ հասկանում, և լաւ նկատում էի, թէ նա չէր հաւատում լիովին իմ այսպէս լինելուն: Սակայն ես երկնչում էի, որ նա իւր ջանադրութեան ջնջին արդիւնքից առաւել ևս չդիպուէր որ գնով և իցէ իմ ստոյգ կամ կեղծ սառնութիւնը յաղթելու: Եւ իրօք իւր սրամտութիւնից նա այնպէս ուժգին յառաջ մղուեցաւ, որ մինչև անգամ կոմսի վերադառնալուց յետոյ էլ իւր ընթացքը բնաւ չզուպեց: Բանի էութիւնը տան միւս բարեկամներին էլ յայտնի եղաւ: Մեր առեւտրական ընկերի միջնորդութեամբ ես իմացայ, որ արդէն քաղաքի մէջ անգամ զրոյց կար իմ մասին. և նա ինձ յաջողութիւն էր ցանկանում այս յաղթանակիս համար և չէր գուշակում, թէ ինչ հալի մէջ էր իմ սիրտը: Լաւ տեսնում էի, որ իմ բուն դիտաւորութիւնը յայտնելու համար ինձ էլ ոչ մի օր կորցնել պէտք չէր:

Երկտասարդ կոմսի հետ ունեցած խօսակցութիւնս օգնեց ինձ ելք տալու գործին:

Մի երեկոյ նա սպասում էր ինձ իմ պանդոկում: Երբ ես ստուն եկայ, նա ինձ սառն քաղաքավարութեամբ ողջունեց և կարճ ու ազդու խօսքերով յայտնեց, որ ես կամ այն տունը յաճախելուց

դադարիմ և կամ թէ իւր հետ մի այլ տեղ հանդիպելու պատ-
րաստ լինիմ: Ասաց, որ ես մի օտարական լինելով դեռ բաւականին
ծանօթ չէի երկրի սովորութիւնների հետ, եթէ ոչ նա արդէն կան-
խաւ փոյթ տարած կլինէր զգուշութիւն ազդելու ինձ:

Պատասխան տուի, որ նա այլ ևս քսանըջորս ժամ համբերէր
տեսնելու համար, թէ ոչինչ բան այնպէս ծիծաղելի չէր, ինչպէս մի
ոտխութիւն մեր երկուսի մէջ: Նա պէնեց իմ վրայ. բայց որով-
հետեւ դէմքիցը չէր երևում, որ ես միտք ունենայի աւելի երկար
մեկնութիւններ տալու իւրեան, ողջունեց ինձ և գնաց:

Միւս օրը զիտննալով որ ծերունի գօրավարը կանուխ էր վեր-
կենում, ես գնացի նորա մօտ վաղ առաւօտեան և գտայ նորան
ննջարանի մէջ, ուր նա զուարթ նստած էր մի երկար թիւրքի չը-
բուղ քաշելով: Իւր չորս կողմը նա դիզած էր թղթից ձևած պատ-
կերներով ընտելութիւ տուփեր և քրքրում էր նոցա մէջ: Ինձ տես-
նելիս նա ակներև ուրախութեամբ մեկնեց ինձ իւր աջը, գովեց որ
առաւօտեան էլ զայլիս եմ իւր մօտ, մի չըբուղ առաջարկեց և երբ
ես հրաժարուեցայ ծխելուց, բռնի շնորհեց ինձ յիշատակի համար
մի երկու թղթի ասպետներ, որ նորա կարծիքով ամենալաւերն էին:
Միտս տրտմեցաւ, երբ միտքս բերի թէ այս խեղճուկ ալեորի ձեռ-
քումն էր հանգչում իմ բախտը: Սակայն հէնց ասել էի թէ չէ մի
բառ նորա դատեր մատին, զարմանալով տեսայ, որ նորա դէմքի ար-
տայայտութիւնը բոլորովին փոխուեցաւ: Նա դարձաւ լուրջ և զգաստ.
և միայն մի դիժ նորա ճակատի վրայ ցոյց էր տալիս, թէ նա մինչև
անգամ այս խնդրի վրայէլ դժուարանում էր ամփոփել իւր մտքերը:
Եւ չթաքցրի նորանից ոչինչ ինչ որ պատահել էր մեր առաջին
հանդիպումից սկսեալ մինչև ի այս ժամը: Երբեմնապէս նա թօթ-
վում էր իւր գլուխը համակրութեան նշան յայտնելով, և երբ ես
խօսում էի սիրոյս վրայ, նորա աչքերը վառվում էին և նա նայում
էր դէպի երկինք սրտակաթ զորովով, որ արդարեւ մի սրբազան վե-
հութիւն էր տալիս նորա աչքիւ երեսին: Յետոյ ես պատմեցի նորան
իմ տնային հանգամանքները, աւելցնելով թէ շատ կցանկայի հայ-
րենիքս տանել իմ նօրատի հարսին, թէ որ նա, այսինքն հայրն ինձ
իւր զանձը հաւատալու լինէր. այլ թէ նորան իւր սիրասուն զաւա-
կից չզրկելու համար ես Բօյօնիայի մէջ էլ յօժար էի մնալ մի քանի
տարի: Նա բռնեց իմ ձեռքից և այնպէս ուժով սեղմեց, որ ես
զարմացայ նորա զօրութեան վրայ. ապա նա քաշեց ինձ դէպի ինքն

և առանց մի բառ ասելու այնքան համբուրեց ինձ, որ վերջապէս կարողութիւնը հասաւ և նա աթոռի վրայ ընկաւ: Սակայն մի կարճ դադարից յետոյ նա ինձ նշանացի արաւ, որ իւրեան վերցնեմ, և ոտքի վրայ կանգնելով ասաց. Կու հստանաս իմ գանձը, որդեակ իմ, և ես գոհ եմ Տիրոջից, որ նա արժանի արաւ ինձ ապրելու մինչև այս ժամը: Եկ մտնենք կնոջս մօտ և յայտնենք նորան այս լուրը: Հէնց առաջին անգամ քեզ տեսնելիս արդէն դուշակել էի, որ դու մի բարեսիրտ մարդ ես. և եթէ ես տասն աղջիկ էլ ունենայի, առաւել լաւ փեսայ չէի ցանկալ նոցա համար: Բայց տես, տես թէ ինչպէս այդ չար Բիշէթիան հայրիկից թաքուն սիրահար է ծարուժ իւր համար: Այլ նոքա բոլորն էլ այնպէս են. երբ բանը սիրոյ դայ, էլ ոչ մէկին հաւատալ կարելի չէ, ոչ մէկին:—Այս խօսքերի ժամանակ նորա դէմքի վրայ երեցաւ վիշտ և տաղնապ, և նա յոգեոյ հանեց, ասես թէ մի բան յիշելով իւր մտքում: Նոյն բոպէին նա ինձ կրկին ողջագուրեց, ականջեց քաշեց, ինձ աւազակ, կեղծաւոր, դաւաճան անուանեց, և թեւիցս բռնած դուրս տարաւ ինձ, առաջ նորդելով դէպի իւր կինը, որի սենեակը գտանվում էր տան միւս կէտում:

Նախասենեակի մէջ մեր դէմ ելաւ մի սպասուհի, նայեց իմ վրայ մեծ մեծ աչքերով և տիրուհուց թոյլտուութիւն խնդրելուց յետոյ ներս թողեց նախ զօրավարին, ասելով թէ ինձ ընդունելը դեռ շատ վաղ էր: Այս բանին ես շատ ուրախ էի, թէև սպասեմ էլ անտանելի էր ինձ: Ներսում ասուած բաներից ոչ մի բառ չէր հասնում ականջիս, միայն թէ արևոր պարոնի ձայնը հետզհետէ սաստկանում էր, այնպիսի հրամայական հնչումներ արձակելով, որ ես դեռ երբէք չէի լսել նորա շրթունքից: Յետոյ վերստին մի երկար, շատաչ շշուճ լսելի եղաւ և վերջապէս դուռը բացուելով, սենեակից սիգաճեմ դուրս ելաւ ծերունին, ասես թէ մի յաղթանակ ստարած լինէր: Նա քոնն է, որդեակ իմ, ասաց նա, և քոնն է հաստատ: Այնու ողջունում է քեզ: Առաջ նա ուզում էր ընդդիմանալ ինձ յիմար յիմար պատճառներով: Հռոմում նա ունի մի անմիտ քեռորդի, որ մի տարի առաջ այստեղից մեկնելիս ասած էր, թէ պահեցէք ինձ համար Բիշէթիային, ես նորան կին կառնեմ: Սակայն այս միայն մի լոկ հաւաք էր, մինչդեռ ես և դու ծանր ենք նայում զործի վրայ, և քեզ, Ամադէօ, պատկանելու է իմ աղջիկը: Ճշմարիտ է, հաւաքեց նա, շատ բաներ անտես եմ թողնում ես. մարդս որ ծերանում է, սանձերն

ընկնում են նորա ձեռքից: Բայց կան և այնպիսի բաներ, Ամադէօ, որոնք վերստին կարող են մինչևի ատամներս վառել ինձ կռուի համար: Այ քեզ իմ աջը, նա քո կինը կլինի: Այս երեկոյ մեզ մօտ եկ. դու նորան այստեղ կգտնես: Գրկիր ինձ, որդեակ իմ, երջանիկ արա նորան. իւր ծեր հօրը սիրելուն համար հազար անգամ արժանի է նա երջանիկ դառնալու:

Աստիճանների վրայ էլ ինձ մի անգամ իւր սրտին սեղմելուց յետոյ, նա թողեց որ զնամ: Երեկոյեան կրկին վերադառնալիս տեսայ, որ տունը սովորականից աւելի լուսաւորուած էր և արդէն նախասենեակում կանգնած էին այլ և այլ մարդիկ, որք ինձ ուշադրութեամբ դիտում էին: Այլևոր զօրավարը նստած էր դահլիճում իւր բազկաթոռի մէջ, իսկ կանոնիկոսը դարձեալ նորա հանդէպ. սակայն դօմինօյի քարերը մարմարեայ սեղանի վրայ էլ չէին շփոթում: Պատճառ հօր զրկումը նստած էր այժմ աղջկէր, իսպառ անպաճոյճ և անզարդ, միայն նռնենու մի ծիլ ունեցով մազերի մէջ, բազուկները ծերունու վզին պատած, կարծես թէ հիւրերի շրջանից քստմէնով նա կամենում էր իւր միակ ընկերին ապաւինել: Ինձ նշմարել էր թէ չէ նա խեղճ վեր կացաւ և սպասեց անշարժ իբրև մի անդրի, մինչև որ ես աջ տուի նորան: Նա արագ ակնարկեց դէպի սօփան. այնտեղ շքեղ հագուստով, մազերը թաւ թաւ մերկ ու սերի վրայ թողած, կոլոր ու սպիտակ բազուկը մետաքսեայ կարմիր բարձին դրած բազմել էր մայրը, կամենալով անշուշտ իւր պայծառութեամբ նսեմացնել սիրուն օրիորդի կուսական գեղեցկութիւնը: Նորա կշտին դարձեալ ինքնիշխան միապետի անձնահամբ վէստութեամբ նստած էր երկար կոմսն և բարեհաճում էր թեթև գլուխ տալ ինձ ղեջողաբար: Երբ ես իմ հարսի աջից բռնած մօտեցայ այդ երկուսին, լաւ տեսայ, որ երեսի գոյնը փոխել էր մէքիչ: Այնու ամենայնիւ նա ողջունեց և շնորհաւորեց ինձ իւր ամենագրաւիչ ժպտով և թողեց որ իւր աջը համբուրեմ. ապա թէ ինքն էլ համբոյր դրօշմեց Բիւէթթայի ճակատին: Աղջկն ընդունեց այդ համբոյրն իբրև անկենդան: Միայն թէ նորա ձեռքի զողալն ասում էր ինձ, թէ ինչէր զգում նա այդ ըուպէին:

Այժմ պէտք եղաւ ամեն կողմից մեծարանք ընդունել, և ես զարմանում էի սիրահոս անվրդով հաստատութեան վրայ, որով նա կարողանում էր զէմ դնել այս շողմութեան հեղինակին: Հայրն, անդադար նայում էր մեզ վրայ ամենամեծ երջանկութեամբ: Յետոյ նորա

նշան տալովն մենք նստեցինք պատուհանի խորշում, ուր իրարու դէմ երկու աթուռներ դրուած էին, իսկ ինքն Գօն Վիջլիօյի հետ դօմինօ խողալ սկսաւ: Շուտով մենք խապառ մօռացանք թէ ուր էինք: Մեր շուրջը հնչող շշուկից ականջներին ոչինչ չէր հասնում: Գրտում փողոցի մի կողմից դէպի միւսը քաշուած չուանի վրայ վառվումէր մի նսեմ լազտեր, բայց նորա լոյսը հերիք էր ինձ հրեշտակիս աչքերի մէջ նայելու և նորա ժպտով զմայելու համար:

Հիւրերն այս անգամ սովորականից ուշ դուրս ելան անից: Շամպայն բերուեցաւ և մի արքեպիսկոպոս, որ իսկ այդ միջոցին հովուական շրջագայութեամբ քաղաք էր եկել, նշանուողների կենացը բաժակ առաջարկեց: Սրբազան հայրն աշխատումէր մի առանձին սէր ցոյց տալ ինձ. նա հրաւիրեց ինձ նստել իւր կառքի մէջ և յանձն առաւ տանել ինձ մինչև Տիւրանոցը: Սակայն հէնց մենակ մնացինք թէ չէ, կառքի մէջ, նորա կեղծաւոր բարեկամութեան բուն պատճառն ինձ իսկոյն յայտնի եղաւ: Գուք կալվինական էք հարցրեց նա ինձ: Այո, պատասխանեցի ես: Գուք այդպէս չէք մնալ, ասաց նա մեղրակաթ ժպտով. ձեր այստեղ գտած սիրով դուք գրաւելու էք մի առաւել մեծ փրկութիւն: Եկեք վաղն իմ մօտ. մենք կխօսինք այս մասին:

Ես չյապաղեցի զնալ նորա մօտ. սակայն մի մատի չափ անգամ թոյլ չտուի նորան շեղել ինձ իմ որոշած սահմանից: Իմ մասին ես պահանջումէի խղճի կատարեալ ազատութիւն, նոյնը ցանկալով և հարսիս համար: Իսկ զաւակների վերաբերմամբ բանը թողնումէի մօր կամքին, մինչև որ նոքա վարդանալով ինքեանք կարողանային վճիռ հաստանել հոգու փրկութեան խնդրի մէջ: — Նրբամիտ սրբազանն իւր յոյսն ապագայի վրայ դնելով, առ այժմ գոհ երևեցաւ իմ տրամադրութիւնից: Սակայն որովհետև ինքը քաղաքից հեռանալու հարկի մէջ էր, ուստի յանձնեց ինձ մի երիտասարդ հովուի, մի վանական կարգաւորի, որ այն աստիճանի թիւր և կրքոտ կերպով ձեռնարկեց զործին, որ ես ինքս ինձ մի անպատեհ քայլից զսպելու համար վերջապէս լաւ համարեցի բողբոջին թողնել նորան: Այս բանից շատերն իմ վրայ բարկացան, ինչպէս որ պարզ տեսնումէի իմ զոքանչի սրահում հաւաքուող հիւրերի դէմքից: Բայց ես համբերում էի այս վիճակին, որովհետև հայրն ինձ հետ առաջուայ պէս մտերիմ էր և տանտիկինն էլ չէր զրկում ինձ իւր սառն բարեկամութիւնից դէթ ձևով:

Նոյն ինքն սիրուհիս, որից իմ մտքերը բնաւ չէի թաքցրել, հաւանեց վաւիս, թէ բոլոր այս տեսակ պահանջները մէրժելով մեր-

ժեղ պէտք էր ապագայում: Ի՞նչ են ուզում նորա, ասաց նա: Միթէ, Ամադէօ, մեզ համար այլ դժուար պիտի լինի և այլ երկինք: Եթէ ես արքայութիւն էլ մանկու լինէի և դու այնտեղ չլինէիր, դուրս կգայի միջից և չէի հանգստանալ, մինչև որ քեզ նորից չգտնէի:

Մինչ դեռ նա այսպէս խօսում էր, երկինքը կրկին պարզվում էր իմ գլխին և ես ոչ փտանդ էի գուշակում, ոչ էլ բախտիս գէթ փոքր ինչ ուշանալուց երկնում: Հարսանիքը մենք որոշեցինք կատարել հոկտեմբեր ամսին: Մինչևի այն ժամանակ մնացած երկու ամիսներին ես դեռ յուսով էի դիմանալու: Մի բան միայն վրդովում էր ինձ, այսինքն որ չնայելով իմ նշանուէրու ծանուցադրին, մինչև այժմ ոչ քոյրս էր պատասխանել ինձ, ոչ էլ փեսաս: Ինչքան որ մենք միմեանց ճանաչում էինք, ես իմ հարսանիքի դէմ ոչ մի արգելք չէի սպասում նոցա կողմից և նոցա լռութեան համար ուրիշ պատճառ չէի գտնում, բայց թէ մի հիւանդութիւն և կամ մի այլ վիշտ, որ նոքա երևի թէ կամենում էին թաքուն պահել ինձնից. հետևաբար որքան էլ իմ կեանքը զուարթ զուարթ ժպտում լինէր ինձ մօտիկ, այնուամենայնիւ այս հոգսը սաստկանալով տանջում էր ինձ օրէ օր: Վերջապէս երեք շաբաթ տապնալ կրելուցս յետոյ տենչալի նամակը յիշաւի եկաւ հասաւ. գրողը միայն փեսաս էր: Նա գրում էր, թէ Բլանշը, այսինքն քոյրս, մի վտանգաւոր ծնունդից յետոյ դժուար հիւանդութեան հանդիպելով, այժմ էլ դեռ այնպիսի երկբայական դրութեան մէջ էր, որ նորան իմ հարսնախօսութեան զրգուիչ լռրը տակաւին չէր յայտնել, և թէ նոքա երկուսն էլ շատ մօտիկ թարուելու էին, թէ որ ես կարենայի այցելութիւն անել նոցա գէթ մի քանի օրով:

Պէտք է որ գնաս, ասաց ինձ սիրուհիս, երբ ես առանց մի բառ խօսելու նամակը նորան տուի. պէտք է որ վաղն իսկ մեկնիս այս տեղից: Ես արդէն կտեսնեմ, թէ ինչպէս կյաջողիմ առանց քեզ համբերել օրերիս: Սակայն տուն հասնես թէ չէ, պարտ ես իսկոյն նամակ գրել ինձ, շուտ և ստէպ, ինչքան որ կարենաս: Ո՛հ, ինչ չէի տալ ես քեզ ուղեկցելու համար. բայց այս անհնարին է: Ողջոյն Բլանշին, ասա նորան, որ ես նորան սիրում եմ, և տար նորան այս համբոյրն իւր քրոջից:

Նա ուժգին գրկեց ինձ և համբուրեց շրթունքս. այս առաջին համբոյրն էր, որ շնորհեց նա ինձ: Պատճառ որքան էլ նորան մենակ գտնելիս թէ հանաքով և թէ ծանրութեամբ աղաչած լինէի այդ-

պէս խիստ չվարուելու ինձ հետ, այնու ամենայնիւ նա մնում էր միշտ անողորմ: Որքան զայրանում էի ես այս զգուշութեան վրայ: Այլ նորան հէրիք էր միայն մի բառ ասել և իւր սքանչելի ժպտով ինձ աջ պարզել, և ահա բարկութեան կամ տարակուսի նշոյն անգամ կորչում էր իմ սրտից:

Այսպէս ես հրաժեշտ առի նորանից ամենամեծ վատահոգութեան զգացմունքով, թէ վերադարձիս ամեն բան նոյն վիճակի մէջ գտնելու էի, ինչպէս և թողել էի: Ծերունի զօրավարն ի սրտէ տրտմեցաւ բարե մնայի ժամանակ և բնաւ չէր կամենում բաց թողնել ինձ իւր զրկից: Տանտիկինն էլ այն աստիճանի ջերմ կարեկցութիւն ցոյց տուաւ քրոջս համար և այնպէս լիովին խաբեց ինձ, որ ճանապարհին անցեալ բաների վրայ մտածելիս ես շատ անգամ մոքով ներողութիւն էի խնդրում նորանից, մինչդեռ առաջ կշտամբում էի իմ իրեղէնների մէկ մասն եւ թողի Վիլայում, որովհետեւ իմ նշանուկու օրից սկսեալ այն տեղ էի բնակում, սիրալիր գգուանք գտնելով ակնոր ազատանքից և իմ մտերիմ Նինայից: Ես հաշվում էի, թէ մէկ ամսից յետոյ անշուշտ կվերադառնայի, մինչև անգամ քրոջս և փեսայիս հետս բերելով, որպէս զև նոքա էլ ածնակցէին պսակիս: Նինան քաղաք պիտի քաշուէր սիրուհուս ընկերակցելու համար: Այսպէս ուրեմն ամեն բան ասես թէ շատ լաւ կարգի բերուած էր, և այս բաժանումն ոչ այլ ինչ էր, բայց թէ մի զոհ, որ ես պարտ էի մատուցանել չափաւորների նախանձին, յառաջ քան թէ նոքա թոյլ տային ինձ երջանիկ դառնալու:

Տան մէջ էլ ես ամէն բան աւելի լաւ վիճակի մէջ գտայ, քան թէ երեւակայել էի իմ երկար ուղևորութեան տաղնապիլ ժամերում: Բլանշն արդէն վտանգից ազատ էր համարուած և մեր կրկին տեսակցութեան խնդրութիւնը և այն բոլոր լաւ բաները, որ ես ունէի նորան պատմելու, կարծես թէ նորա կազբուրմանը շատ նպաստում էին: Բայց և այնպէս նորան հարսանիքիս մասնակից անելու մասին մտածել անգամ անհնարին էր, արդէն երեկոյի պատճառով, որից նա չպիտի կարենար բաժանուիլ: Փեսայիս էլ հարկ էր տանը մնալ, մեր առևտրական գործերն այնպիսի յաճող ընթացք էին ստացել այդ իսկ միջոցին, որ մինչև անգամ մեր երկուսի ներկայութիւնն էլ անհրաժեշտ էր: Այնու ամենայնիւ նոքա ինքեանք դրդում էին ինձ շուտով ճանապարհ ընկնելու, և ես լաւ տեսնում էի, որ իմ մնալն այս-

պիսի հանդամանքներում առելի ծանրութիւն պիտի լինէր նոցա համար, քան թէ ուրախութիւն: Ստո՞ւն, չնայելով որ մենք միմեանց ասեալ և շատ զրեւու պայմանադիր էինք եղած, և ես խօսքիս հաւատարիմ մնալով ոչ մի փոստի օր չէի բաց թողնում: Բօլժնիայից մի լուր անգամ չէր դալիս: Մի շաբաթ ես առաջ աշխատում էի մի բնական պատճառ զանկու այս բանին: Բայց երբ երկու ամբողջ շաբաթ թնկելում մնալուցս յետոյ էլ կենդանութեան մի նշան չհասաւ ինձ ոչ իմ սիրուհուցս ոչ էլ նորա անայիկներից, ես ընկայ ամենագոտն տանջանքի մէջ: Ես սփոխվում էի միայն այս մտքով, որ մի յանկարծահաս արեւ պատահած չկապի լինէր, եթէ ոչ մեր այնտեղի առեւտրական ընկերն անշուշտ լուր տուած կլինէր ինձ: Սակայն ո՞վ կարող էր ինձ երաշխաւորել, թէ նա ինքն էլ բացակայ չէր, և թէ որ նամակները կորած կամ բռնուած լինէին, նորա զրեւն էլ նոյն վեճակին հանդիպած չէին:

Վերջապէս պէտք էր որ ես ճանապարհ ընկնէի խելքաչկորցնելու համար: Անհնարին է նկարագրել, թէ ինչէի քաշում ես մինչև որ դիշեր ցերեկ կառքիս մէջ պատկած յետ էի դալիս: Ես զարհուրեցայ, երբ քաղաքից մի միտն հեռի, այն ինչ նոր շրեր հագնելու վրայ էի, դէմքս հայելու մէջ տեսայ. ո՞վ կարող էր գուշակել, թէ ես այսպիսի երեսով պիտի վերադառնայի հարսիս մօտ:

Արշալոյսը դեռ հազիւ էր բացուել, որ ես արանվազ ընթացքով արագ մտայ ինձ քաջ ծանօթ փողոցի մէջ և հրամայեցի կառավարիս կանգ առնել Վիլայի վանդակաւոր դրան տուջ: Ես դուրս թուայ դողդողուն ծնկներով և հնչակ քաշեցի: Ինձ հարկ եղաւ սպասել փոքր ինչ, մինչև որ ծերուկ Յարիօյի գլուխը երևեցաւ փողրիկ դրնից: Նա սաստիկ վախեցաւ ինձ ճանաչելիս և ժամանակ էլ չզտնելով իւր հին բաճկոնը մերկ կուրծքի վրայ կոճկելու պայնպէս այլայլած դէպի ինձ վազեց, որ ես հեռուից արդէն գոչեցի. նա մեռել է:

Նա թօթուեց իւր գլուխն և շուտ բաց արաւ ինձ դուռը: Սակայն նորա շունչն այնպէս արգելուել էր սարսափից, որ ես միայն յարմար և կտոր կտոր կարացայ բան քաղել նորա շրթուքից: Իմ տփոյն և խոնջ երեսը նշմարելով նա կամենում էր խնայել ինձ, մինչդեռ ոչ մի բանով կարող չէր այնպէս անողորմ տանջել ինձ, ինչպէս իւր դանդաղութեամբ:

Թաքուն հնարուած բաներից շատը նա ինքն էլ չգիտէր հարկաւ, և ինչ որ գիտէր, լրած էր միայն Նինայից. սակայն ես, որ մարդիկներին լաւ ճանաչում էի, նոյն բոլորին բմբռնեցի մաքով դժոխային մեքենայութեան բոլոր շարժառիթները:

Ես դեռ նոր մեկնած եմ լինում Բօլժնիայից, երբ այնտեղ Հռոմից գալիս է տանտիկնոջ քեռորդին, որ արդէն վաղուց յանդգնած էր յոյս դնելու հարսիս վրայ: Արդեօք հէշ փոփմէին կանչել նորան դրով, թէ նա առանց իմ բացակայութեան էլ ազատօրէն երեցած կլինէր, չկարացայ ստուգել երբէք: Ողորմելի էր նորա կերպարանքը, ասաց Ֆարիօն: Պէսպէս արկածներից, խաղից և շուայտութիւնից նա մաշուել էր իսպառ. այլ որովհետեւ նա մի կարգինայի մօտիկ աղղական էր և հին տոհմից, ուստի այժմ էլ դեռ մի լաւ փեսացու էր համարուած: Բիչէթթան երբէք չէր սիրել նորան, այլ ստել էր միշտ: Ես բնաւ չեմ հոռանալ, շարունակեց ծերունին, թէ ինչպէս երեք տարի առաջ, այս իսկ պարտեցում, օրիորդը մի թունդ ապտակ տուաւ այդ պարոնին, երբ նա յանդգնել էր պաշանելու իւր մօրաքեռ դստրիկին: Այն ժամանակ նա ծիծաղելով երդում արաւ վրէժ հանելու այս հարուածի համար, երբ որ Բիչէթթան նորա ամուսինը դառնար: Հիմակ բանն այն տեղ է հասել, որ նա կարող է կատարել իւր սպառնալիքը: Զօրաւոր մարդիկը միանգամայն նորա կողմն են, որպէս և մօրուն. և նոքա այնպիսի դժոխային պատուհասներ են սպառնացել ալեւոր հօրը, թէ որ սա իւր աղջկը մի հերետիկոսի տալու լինի, որ խեղճն ահից շուարած բոլորովին գուճէ եկել և այս բանի մասին մի բառ անգամ չէ համարձակում ասել: Այլ երբ նա տեսնում է Բիչէթթային, աչքերն արտասուքով լցվում են, և նա ամբողջ ժամերով հեկեկում է իբրեւ մի մանուկ, տուանց մի բառ խօսելու իւր կնոջ հետ, քանզի լաւ գիտէ որ նա է ամեն բանի բուն պատճառը:

Իսկ Բէաթրիչէն, հարցրի ես, մինչդեռ զայրութից արիւնս եփ էր գալիս երակներին մէջ:

Հա, Բիչէթթան, ասաց ծերունին: Ո՞վ կարող է հասկանալ նորան: Սկզբում, երբ նորանից պահանջում են եղել հրաժարուիլ կալվէնական փեսայից, նա միշտ պատասխանել է: Ես ուխտել եմ Աստուծու առջև նորա ամուսինը դառնալու և կառնելու եմ հաւատարիմ մնալ ուխտիս, թէև ինձ սպանէին: — Եւ նա չէ դրժել իւր ուխտը, և երբ մօրուի քեռորդին նորա մօտ այցելութեան է եղել,

նա բոլորովին սառն սրտով ասել է նորան. Ամենևին հոգ մի քաշէք, Ռիչինսօ. եթէ Ամադէօն ինձ իսպառ անծանօթ էլ լինէր, ես ձեզ երբէք չէի սիրիլ: Եւ յետոյ երբ նա կամեցել է բռնել օրիորդի ձեռքից և նորան գեղեցիկ բաներ ասել, Բիչէթթան, Նինայիս ներկայութեամբ, տեղից վեր է կացել և գոչել է. Ռիչինսօ, դուք մի թշուառ էակ էք, որ լրբեմունքէք ձեռք անլ ձեզ չպատկանած բանին: Կորէք, ես ձեզ արհամարհում եմ: Եւ այնուհետեւ էլ իսպառ չէ կամեցել տեսնել նորան: Բայց ինչպէս մեկնել սիրելի պարոն, որ պսակն այնուամենայնիւ կատարուելու է, և թէ Բիչէթթան, Նինայիս ասելովը, ման է գալիս առանց բնաւ արտասուք թափելու և ոչ մի աղերս կամ պաղատանք յայտնելու ոչ հօրը, ոչ մօրուին, ոչ մի որ և է մարդու, ոչ էլ գուցէ նոյն իսկ Աստուծուն: Նա ի հարկէ ոչմի նաւ մակ չէ ստացել ձեզնից, ինչպէս և դուք չէք ստացել նորա գրած ներքը, որ ես ինքս էի փոստ ստանում. որովհետեւ մեր նամակատան պարոններն երևի թէ լաւ գիտեն պաշտօն վարել, երբ պէտք է լինում մի կարգինալի քեւորդու համար հարս յամիշտակել օտարականի ձեռքից: Բայց զարմանալին այս է, որ Բիչէթթան ինքն այդպէս շուտ անձնատուր եղաւ: Զեր հաւատարմութեան վրայ նա հօ չէր կարող երկբայիլ: Նինաս ասում է, թէ նորան սպառնացել էին մի վանքի մէջ փակելու, թէ որ նա Ռիչինսօյի կինը չդառնար: Դիցուք թէ վանք ասուած բանը մեր Բիչէթթային յարմար տեղ չէ. բայց կարծում եմ, թէ վանք մտնելն աւելի լաւ էր, քան թէ այդ մարդու հետ ամուսնուանայը, պատճառ նա ձեզ սիրում էր: Ինչպէս որ պսացի, թշուառ խնկքս այս բաներին չէ հասնում, Նինաս էլ մնացել է բոլորովին մոլորուած:

Մինչդեռ բարեսիրտ ծերունին ասում էր այս բոլորը, իմ վրայ նայելուց քաշուելով, ես միանգամայն ջարդուած ընկած էի այն ամթոռներից մինի վրայ վառարանի հանդէպ, ուր մենք աջ աջի տուած սիրոյ երդում էինք արել իրարու: Մի որևէ միտք ըմբռնելն ինձ իսպառ անհնարին էր, այն, զգալու, սիրելու և ատելու ոյժս անգամ ասես թէ յանկարծ սպառել էր և կենդանութեան շարժումն իսկ դադարել իմ մէջ, ինչպէս որ դադարում է մի ժամացոյց, երբ նորա զնայնակը կտրվում է որ և է հարուածից: Միայն բաւականին երկար ժամանակից յետոյ կարացայ ես ոգի առնել հարցնելու համար, թէ երբ պիտի լինէր հարսանիքը: Այսօր, ասաց ծերունին երկչառ ձայնով: Ես թուայ դէպի վեր, սարսափելի վճռաժամի մօտաւորութիւնը թալուկս փարատեց:

Գորշմորուքը բռնեց իմ երկու ձեռքերից և վարձուրելով դէմ
քիս վրայ նայեց: Առտուծու սիրոյն, զոչեց նա, ինչ էք ուզում, ա-
նէլ: Զգիտէք, թէ որքան հզօր են նոքա: Վստահ էք արդեօք, որ
մինչև երեկոյ կենդանի կմնաք, թէ որ այժմ վնասուած երևիք:

Ես կերթամ այստեղ, ասացի ես, կերթամ ծագած, կկանգ-
նեմ այն անդգամի առջև և կասեմ նորան, որ մեզնից մինք աշխարհ
է աշխարհում: Զինուորական ատրճանակը դեռ հօ կարգի՞ն է, Թո-
բիօ: Ես աւել ոչինչ պէտք է ինձ, թող ինձ: Ես այստեղ լինեմ:

Մայիս քաղնեցէք, տաղալեցէք ինձ այստեղ, պատանայ, և
այնպէս պիտի թուսեղմեց, որ լատաւսայ, թէ նորա ձեռքից թեթև
անդատուելու չէի: Ես յետոյ, դիտէք արդեօք, աւելցրեց նա, թէ ինչ
կասէ մեր Բիլէթի ման ձեր արարմունքի մասին:

Իրաւ որ, ասացի ես, և բոլոր ոյժս դարձեալ կորաւ: Այդ ես
չգիտեմ հարկաւ, բայց պէտք է որ դիտենամ, եթէ ոչ խեղճ կցնչի:
Թող թուս, տուր ինձ գլխարկս. ես կերթամ նորա մօտ, նորա տան
բոլոր դռները կձարդեմ, ինչ որ լինելու է, կլինի, միայն թէ ես նո-
րան տեսնեմ:

Սակայն ավերոր չթողեց որ երթամ. նա կրկին նստեցրեց ինձ
աթոռի մէջ և ասաց. Զեզ յայտնի է, որ ձեզ և օրիորդի և ծե-
րունի տիրոջ համար ոչ ոք աւելի ոչ չունի, քան թէ ավեր Թա-
բիօն: Աւտի թոյլ տուէք որ խորհուրդ տամ ձեզ և կուրօրէն մի
ղորուիք փորձանքի մէջ: Եթէ կարծում էք, որ կթողեն ձեզ նորա
մօտ մննելու, չարաչար սխալվում էք: Հարսանիքի պատճառով ասան
մէջ լիքն են այժմ նոր սպասանորներ: Նոքա դուրս կվարեն ձեզ, թէ
որ դուք ձեր այս կերպարանքով յանկարծ հարսի մօտ մննելու գե-
նաք: Դա է որ ես գնամ այնտեղ. ինձ չեն վաճառի, թէպէտ և տան-
ալիկինն ինձ շատ չէ սիրում. սակայն թէ որ նեղն ընկնիմ, աղջկանս
կանչել կտամ, և եթէ դուք ինձ մի երկտող ապք, հաւատացէք,
որ աւելի լաւ հասցենք, քան թէ պապական փոստով: Նստեցէք
պատուհանի մօտ և խեղճ դրեցէք. եթէ չեմ սխալվում մեր Բի-
լէթի մասին, նա ձեզ մի պատասխան կտայ անշուշտ:

Ես վազեց ինձ գրիչ և թանաք բերելու. բայց ես մի այնպիսի
թշուառ գրութեան մէջ էի, որ գրիչը ձեռքիցս ընկնում էր, և սրտիս
մէջ շատացող վտխոռակից ես իմ յատուկ խօսքերն անգամ չէի զօ-
րում հասկանալ: Բաւական է, ասաց պէտք, շատ խօսքեր պէտք չեն.
հերիք է որ խմանայ, թէ դուք այստեղ էք: Թէ որ նա այդ խմանա-

լուին էլ պսակուել կամենայ, հարիւր նամակ էլ գրէք, չէք շահուիլ։
Այս ասելով նա դնաց։ Սակաւն դեռ հեռանալուց առաջ նա
ինձ երգում անել տուաւ, որ ես պահ մտած մնալու էի ամայի տան
մէջ և միայն նորա առջև բանալու իմ դուռը։ Այդ միջոցին արեւն
արդէն ծագել էր։ Ծերունին նորից յետ վարով բերաւ ինձ գինի և հաց, որ
մի քիչ կազդուրուիմ։ Յետոյ ես մնացի մենակ տան գերեզմանային
լուսթեան մէջ։

Մի տեղի վրայ անշարժ մնալ չէի կարենում։ Աս դուռս կայ
դէպի պարտեզը, կամենում էի տեսնել նարինջներին, որի պտուղները
նա ինձ քաղած էր, հունենին, որի ոստն ինձ սիրոյ առաջին նշան
եղած էր։ Ամեն տեղ, ես տեսնում էի նորա պատկերն, և որքան աւել-
լի կենդանի էր երևում նա աչքերիս, այնքան աւելի դժուար էր վա-
լիս ինձ հաւատալ, որ նա ինձ մոռացած լինէր։ Թէև դիշերուայ
ուղեւորութիւնից ես բոլորովին հոգնած էի, այնուամենայնիւ ոչ գինի
մօտեցրի բերանիս, ոչ էլ հաց միայն թէ մի նարինջի հիւթ քա-
մեցի ազահ ազահ շրթունքով և փոքր ինչ զովացայ, ասես թէ
յոյս և քաջութիւն ներշնչեց այդ հիւթի հետ։ Յետոյ վեր ելայ տան
աստիճանների վրայ և անցայ մէջէ մէջ բոլոր սրահներին։ Նորա փոք-
րիկ տնեաւում դեռ ամեն բան նոյն դրութեան մէջ էր, ինչպէս նա
թողել էր, դիրքն էլ բոլոր էր մնացել այն երեսի վրայ, որ նա կնարդա-
ցել էր վերջին անգամ։ Աս սկսայ յառաջ կարդալ նոյն երեսի վրայ,
այդ էին Պետրարկայի խոսքերը, նոցա քաղցր դաշնակն սոսնձից և հո-
վայրեց իմ հոգին։ Աս հանեցի պատշգամբի վրայ նորա փոքրիկ եղե-
գնեայ նստարանը, որի մէջ նա դեռ ամենկութեան ժամանակ տիկին
էր խաղացել, և շարունակեցի ընթերցումն, ամեն մի տունից յետոյ
դէպի փողոցը նայելով — արդեօք լրտեսը չէր գալիս։ Սակայն յան-
կարծ և հանդարտեցայ և սիրտ առի, և փորձի ելքից էլ չէի երկն-
չում։

Այնու ամենայնիւ իրրեւ շանթահար վեր թռայ աթոռից, երբ
նշմարեցի ծերունին դրան առջև։ Ի՞նչ ես բերում, գոչեցի ես դէպի
նա։ Սակայն նորա վշտազին դէմքից բանի զօրութիւնն արդէն երևում
էր։ Երերուն անդամներով փայր փայլեցի և աստիճաններից նորան դի-
մաւորեւ։ Ինքներդ կարդացէք, ասաց նա, գուցէ դուք աւելի լա-
հասկանաք, թէ ի՞նչ է նորա միտքը։

Ես խլեցի նորա ձեռքից բաց սոմսակը, որի վրայ Բէաթրիէն
մատիւնով հետագայ բառերը գրած էր հապճեպ զգալուան սիրելիս

— Ինչ որ լինելու է, պէտք է որ կատարուի: Մի հետեւիր փոխելու նորան, այլ հաւատացիր ինձ. ես միայն քեզ եմ պատկանում: Դու ամեն բան կիմանաս, երբ մենք վերստին տեսակցինք, թերեւս շուտով. բայց երբ էլ լինէր այս, մնամ միշտ քոյդ:» — Եւ ապա տոմսակի լուսանցքում. «Թաքուն պահիր քեզ, ամեն բան կորած է, թէ որ դու աչքի ընկնիս:»

Մինչդեռ ես պշնած էի այս սակաւ տողերի վրայ, ծերունին պատմում էր ինձ, թէ չէր յաջողել տեսնել Բէաթրիչէին. միջնորդը Նինան էր ձեղել, բայց թէ սորանից էլ ուրիշ բան չէր կարացել իմանալ, բացի այս, թէ սինիօրինան հազիւ թէ զարմացած է եղել իմ վերադարձի վրայ: Ես նորան վաղուց սպասում էի, ասել է նա: Յետոյ, որովհետեւ ներս է մտնում սենեկապան աղջկը հարսի շորերը բերելով, նա զրել է այս տոմսակը պատուհանի մօտ կանգնած և խնդրել է Նինային հօրն ասելու, որ սա խորին լուսթիւն պահպանէ և իմ վրայ ամենապմեծ խնամք տանէ: Ապա թէ սկսել է բոլորովին հանդարտ սրտով իւր մագերը քակել և պսակի համար խոպոպել տալ: Նինան ասել է, թէ Բէաթրիչէն իւր տոմսակը զրելիս այնպէս հանգիստ է եղել, իբրեւ իւր անտանելի ցաւերին դիմանալու անկարող մի մարդ, որ պատրաստ էր մեռնել և մեռնելիս կամենում էր իւր վերջին կամքը թղթի վրայ դրօշմել: Նինան միշտ կարծում է եղել, թէ ճանաչում էր նորան ինչպէս ինքն իւրեան. այլ թէ այժմ Բէաթրիչէն նորա համար մի անքննելի բան էր դարձել, ինչպէս և երկնային ճեւշութիւնը:

Հապա ես, ես որ երեւակայում էի թէ ամենքից լաւ էի ճանաչում նորան, ի՞նչ հասկացայ ես նորա բառերը հարիւր անգամ կարդալիս: Եթէ նա ինձնից գատ ոչ ոքի պատկանել չէր ուզում, ինչո՞ւ ուրեմն չփախաւ դէպի ինձ, ինչո՞ւ չորոշեց մի վանքի ապաւինել, մինչև որ ես հնար գտնէի նորան փրկելու: Ինչո՞ւ ամենայանդ զուգն միջոցներն անգամ աւելի դիւրին և բնական չերեցան նորան, քան թէ այս հլու հնազանդութիւնը մի բռնի վիճակի, մի կապանքի, որ միայն մահը կարող էր խզել:

Բայց և այնպէս տոմսակի պարզուկ խօսքերի մէջ մի բան կար, որ ինձ սիրտ էր տալիս, երբ ես վհատելու վրայ էի, և խկոյն մեղմ մայնում հոգիս, մինչ անյուսութեան և զայրութեան նզովք էր մօտենում շրթունքիս: Ես մինչև անգամ կարացայ քնել մի երկու ժամ և ապա փոքր ինչ կերակուր ճաշակել, որ պատրաստել էր ինձ

իմ հաւատարիմ խնամարկուն: Մենք չէինք խօսում միայն թէ պատիւ ժամը հասաւ թէ չէ, մենք վեճեցինք իրարու հետ: Ես պնդում էի թէ կամենում եմ անշուշտ այնտեղ գտնուիլ: Նա ինձ ուժգնապէս ընդիմանում էր: Վերջ ի վերջոյ իմ անդրդուելի հաստատութիւնը տեսնելով, նա ինքն օգնեց ինձ ծախուելու իւր շորերով և հարստեց ճակատիս մի բրդգլած հին յարդի զլտարի, որ սովոր էր ինքը հագնել պարտէզի մէջ վաստակելիս: Բայց ես էլ ձեզ հետ կերթամ պարոն Ամադէօ, ասաց նա: Վախում եմ, թէ պէտք կ'լինի մի մարդ, որ բռնէր ձեր ձեռքից, թէ որ խելքներդ թռցնէիք:

Գուցէ նա ունէր իրաւունք այդպէս ասելու: Սակայն երբ մենք հասանք եկեղեցուն, հարսանիքի հիւրերն և պատկուող զոյգն արդէն ներս էին մտել և բազմութիւնն այնպէս խառն էր, որ մարդիկ զունդագունդ կանգնած էին դռներից դուրս մինչև լայն հրապարակը, հարսն ու փեսայի դուրս գալը գէթ մի անգամ տեսնելու համար: Ես դառն կշտամբութիւն արի ալեորիս, որ նա ինձ խաբել էր պատկման ժամի մասին: Նա կամակոր պաշտպանում էր իւրեան ասելով, թէ այլաբար չէր զիտացել: Այսպէս մենք կանգնած էինք ամբոխում և զանգակների դռնչիւնն այն աստիճանի ակորժ էր ազդում իմ վերայ, որ ես վերստին ընկայ թալկահար թմբութեան մէջ, մինչ յանկարծ լսելի եղաւ թէ. Ահա դալիս են: Ես կրննէի անշուշտ թէ որ Ֆաբիօն ինձ չբռնէր: Այնու ամենայնիւ աչքերս հաստատ ուղղած էի բարձր դրան վրայ, որտեղից նա դուրս գալու էր: Եւ առաջին յիրաւի դուրս ելաւ նա, և զարմանք էր ինձ, որ ես կարացայ համբերել նորա տեսքին, որ այդ տեսքն ինձ մինչև անգամ հանգստութիւն տուաւ, թէ եւ նա գալիս էր փեսայի կողքից քայլելով: Փեսայն Ֆաբիօյի նկարագրութեանը յար և նման մի մարդ էր, որին ես արդարեւ կռուփիս մէկ հարուածով դեպի փուշ կարող էի: Նորա թօշնած դէմքի վրայ խաղում էր մի ժպիտ, որից իմ արիւնը երէր գալիս: Նա յաղթական վէսութեամբ ողջունում էր աջ ու ձախ, իւր դորշ ընչապէս վստի շրթունքի վրայ դրստելով: Իսկ հարսն ընդհակառակն ժողովրդի միջից անցնելիս դնում էր առանց գէթ մի մարդու վրայ նայելու, խորհրդաւոր երեսով, հանդարտ դէպի առաջ շփշտուած աչքերով: Մի մանուկ մի փունջ տուաւ նորան: Նա ընդունեց փունջը և համբուրեց մանկան, և ես պարզ տեսայ, որ նա մինչև անգամ ժպտաց այդ միջոցին: Եթէ ես հեռի կանգնած չլինէի և իմ կողքին Ֆաբիօն չգտնուէր, այն ժպիտը նշ-

մարեիս ես կճեղքէի բազմութիւնը և դուռը կհարցնէի նորանից, թէ ինչպէս կարող էր նա ժպտել այս օր: Սակայն տեսարանն անհետացաւ աւելի շուտ, քան որ ես պատմում եմ: Նոքա կառք նրստան և արագ մեկնեցան: Նոյա ետեւից գնացին ծնողները, իմ խեղճ ծերունի զօրավարն իսպառ կորակոր, իւր գոռոզ նորատի կնոջ կողքին նստած, յետոյ հիւրերն և բոլոր այն բարձրաստիճան եկեղեցականները, որոնք միշտ ազատ ելումնւտ էին անում տան մէջ: Պսակը ինքն արքայիսկոպոսը կատարեց, ասում էին կիները իմ կշտին: Աղջիկն առաջ չէ ուզում եղել իւր փեսային, բայց սրբազան հայրն ինքը խրատել է, որ գնայ: Իսկ այն միւսի մասին, որ կալվեճական էր, էլ ոչինչ չէ լսվում:— Հա, հա, աւելցրեց մի ուրիշ կին, լսել եմ թէ նորա քոյրը մեռել է, այս մի ըսւ պատիժ է նորա համար, որ չէր կամեցել յետ դառնալ իւր անօրէն հաւատից:— Այս արևմտեայ բարբաջանքը շնջում էր ամբողջ հրապարակում: Յաբիօն ինձ քաշեց հանեց այն տեղից և հեռաւոր պտոյաններով յետ տարաւ դէպի Վիլնան: Թողն անել ինչ որ ուզում էր, ոյժս իսպառ հատել էր ես դարձել էի անդգայ իբրև մի ջերմնոտ կամ քնաշըջի:

Սեւ ալիս էլ, անցեալը մոռաբերելիս, ես չեմ կարենում հասկանալ, թէ ինչպէս զիմացայ այն օրին: Սովորաբար ուժգնապէս փոթորկուող բնակչութիւնս մարմնիս յողնութիւնից և իմ անքուն ուղեւորութիւնից ծընէվեց մինչև այստեղ. այնպէս զսպուել էր, որ ես ամենատոկալի բանն անգամ բռն անդգայութեամբ կրեցի: Երբ տուն հասայ, ես տատանում էի: Յաբիօն ստիպեց ինձ մի քանի բաժակ գինի խմելու արագ մինը միւսի ետեւից. սոքա այնպէս ստտիկ ապրեցին, որ ես ընկայ ուշաթափ:

Երբ ուշս յետմեկաւ, արդէն զիշեր էր: Արկար մտածեցի իմանալու համար, թէ ուր էի և ինչ էի քաշել: Պարզ երկինքը ներս էր նայում, դրան բարձր ապակիներից և լուսնի մեղմիկ լոյսն երերում էր Բէաթրիչէի մօր պատկերի վրայ, որ ասես թէ վշտահար աչքերով վերեւից վայր էր նայում ստոր անկողնիս: Ապա թէ հասկացայ, թէ ինչ զիշերուայ մէջ էի ես և ինչ խորհուրդ ունէին այս ժամերն իմ կեանքի համար: Արտումս մի հզօր մրրիկ բարձրացաւ մի դառն տանջանք, որից խելքս թռչելու վրայ էր: Աս դուռացի, և ձայնս ամայի տան մէջ արձագանդ տալով ինձ զարհուրանք ապրեց: Աս ընկայ յետոյ սրահի ստան սալայտոտակի վրայ և երեսս տափին տուած, մտքերս քողեղով թաւալուել սկսայ,— կարծես թէ մարմ-

նիս յլիանքը կարող էին յաղթել սիրտս պատաստող մշտերին: Ամեն բան մթնեցաւ իմ առջև աչքերիս արտասուքից, որք հոսում էին իբրև նոր վէրքի արեան կայլակներ, թէև չգիտէի, որ լաց եմ լինում: Այսպէս պատկած էի ես, գազանաբար մոլեղներով և յօժար իսկ մարդ լինելուցս հրաժարուելու, եթէ սորա փոխարէն անգիտակցութիւն ճարել կարենայի: Ամեն մի միտք, որ ծագում էր գլխումս, ես ուժոյին յետ էի քշում դէպի իմ մէջ շառաչող կատաղի յորձանքը: Չէի ուզում զգալ և մտածել ոչինչ, բայց թէ այս ամենադժնդակ բանը, թէ իմ գանձն ուրիշի ձեռքումն էր այս բուպէին: Միշտ նոր ինորոյ միտում էի ես սրտիս մէջ այս միտքը ինչպէս մի թիւնաւոր սուսեր, որպէս զի առաւել արիւն քամուէր նորանից: Եւ երբ արդէն բոլոր զգայարտններս և անգամներս մինչև մահ խոշտանգուած էին, ինքնաճարակ մոլեղութիւնս շիջաւ և ես փոշու մէջ ընկած, զգացի, որ քարայրատակի պաղութիւնը քունըս զովացնում էր և արտասուքս դադարում էին թափուելուց:

Վերջապէս ես այնքան ոգի առի, որ կարացայ վեր կենալ, և դանդաղելով պարտէզ գնացի: Այնտեղ ես մաքրեցի երեսիս արտասուքն ու փոշին շաարուանի ջրով և կուշտ կուշտ խմեցի այդ ջրից, որ ինչքան էլ վատ լինէր, արիւնս հովացրեց:

Այժմ կարող էի նաեւ մտածել, թէ ինչ կար անելու: Սակայն որքան էլ մտածէի, մի վճռորոշիւմ որոշում հարկաւ չէի գտնում. միայն թէ հաստատ զրել էի մոքումս առաւօտեան մի նամակ զրել նորան և աղաչել, որ գոնեայ ազատէր ինձ այս սրտամաշ երկուանքից և իսպառ կտրէր այն կապը, որով կապուած էի իւր հետ: Նորա տոմսակի բառերը վերստին միտքս ընկան: Սակայն ինչ օգուտ, երբ ինքս իմ աչքերով տեսել էի նորա դուրս գալն եկեղեցուց և ամբողջ օրն ու գիշերուայ կէսն այսպէս սգաւոր էին անցել ինձ համար:

Կէս գիշերուայ ժամից յետոյ, երբ լուսինն արդէն թաքչել էր, ես էլ չկարողացայ մնալ ահարկու ամայութեան մէջ և վերստնարձայ դէպի ներս: Այստեղ ես մի մոմ վառեցի և կրակարանի քիւլի վրա դրի: Յետոյ յառաջ քաշեցի մի աթոռ և զրպանիցս Դանտէի¹⁾ զրք, քոյկը հանելով, խորասուզուեցայ նորա «Գոթիւքի» ամենամեղմ վիհերի մէջ:

¹⁾ Երեսիկի խաղական բանաստեղծ (1265—1321). «Գոթիւքը» նորա «Ատուռածային կօմէդիայի» մի մասն է: Ծ. Թարգմ.

Երևի թէ մի ժամ անցուցել էի այսպէս, որ յանկարծ մի ձայն լսելի եղաւ ինձ պարտէզից գալով, ասես թէ դրսի դրան փահանքի մէջ մի բանալեք ձունչեց: Մագերս փուշ փուշ կանգնեցան. առաջին իսկ սոսկումից ես իրաւ երեակայեցի, թէ խեղճ սիրուհիս երևի թէ ինքն իւրեան սպանել էր և թէ նորա անհանգիստ ոգին գալիս էր իմ մօտ արիւնս ծծելու: Բայց նոյն ժամայն ոյժս հաւաքելով ես վեր կացայ և աւելի ուշադիր ականջ դրի գիշերային խաւարի մէջ: Վանդակաւոր դուռը շաչեց, յետոյ աւազի վրայ քայլեր լսուեցան, միւս վայրկենում սրահի դրան կոթին մի ձեռք դիպաւ, դուռը բացուեցաւ, և շէմքի վրայ կանգ առաւ սև գլխարկով ու թիկնոցով մի պատանեկան երեւոյթ: Նա իւր գլխարկը յետ ձգեց թէ չէ, ես նորան ծանաչեցի: Մենք երկուսս էլ մի գոչին արձակեցինք և իրարու վրայ սնանալով փարուեցանք գրկախառն, ասես թէ մեր կուրծքերն ու շրթունքներն էլ երբէք զատուելու չէին իրարուց:

Վերջապէս նա արձակեց իւրեան իմ գրկից և երկար ժամանակ արտասուաւիպ աչքերով լսիկ իմ վրայ նայելուց յետոյ, ասաց. Ի՛նչպէս գունատ ես դու: Այս բոլոր վշտերն ես եմ քեզ պատճառել: Բայց ահա ամէն բան վերջացաւ: Խօսքս պահեցի. աւասիկ ես քո կիներ եմ, ոչ այլ մարդու, թէև այս պատճառով այն և միւս աշխարհումն էլ կորչելու լինէի: Ո՛հ Ամադէօ, ինչո՞ւ աշխարհը լեքն է չար մարդիկներով. ինչո՞ւ նոքա ցեղս են ձգում ամէն մի մաքուր բանի վրայ և հայհոյում ամենայն տեսակ սրբութիւն: Ինչո՞ւ են ստիպում մեզ խաբեբայ և ստերդուսն լինել Աստուծու առջև, «այո» ասել շրթունքով, մինչդեռ «ոչ» է գրում մեր սիրտը: Արդ նոքա ինձ այն տեղ հասցրին, որ ես ստիպուեցայ երկու մեղքերից մինն ընտրել—կամ անձնատուր լինել այն մարդուն որ ինձ առելի է, և կամ զիշերուայ գողի պէս թաքուն սողալ դէպի քեզ, որ երբէք ինձ պատկանելու չես աշխարհի առջև: Բայց, Ամադէօ, չէ՞ որ Աստուած ուրիշ չափով է չափում, քան թէ այս շահասէր մարդիկը: Նա չի ցանկալ, որ ես ուխտադրուծ լինիմ քո առջև, կարող էլ չէ ցանկալ, որ մենք երկուքս էլ կորչէինք—եւ մի վանքի մէջ թաղուած, իսկ դու անտէր և անստիպի միայնակ աշխարհում: Նա քեզ ինձ համար է ստեղծել, ինձ—քեզ համար: Դէ ատ ինձ, ես քեզ եմ պատկանում: Միւսը մատով անգամ չէ յանդգնել ինձ դիպչելու: Երբ մեզ մենակ թողին, ես ասացի նորան. Սթէ դուք այսօր կամ երբ և իցէ փորձէք մօտենալ ինձ, եւ կսպանեմ ինքս ինձ: Պատճառ երգում եմ

արել Աստուծոյ, էլ չսպրեւել այն ժամին, երբ դուք ժպրհիք կարծել, թէ իրաւունք ունիք իմ վրայ: Այս բոլորը ես ձեզ առաջուց արդէն ասել էի: այնու սմենայնիւ դուք ձեր կամքը կատարեցիք: Այժմ ես կամենում եմ իմ կամքը կատարել:—Եւ այս ասելով ես թողի նորան և փակուեցայ սենեակումս, մինչև սմենքը քնեցին տան մէջ: Յետոյ Նինան օգնեց ինձ այն տղամարդու շորերը հագնելու—և ահա ես այս տեղ եմ: Ո՛հ, Ամադէօ, քեզ պատկանելու երջանկութիւնս չափազանց կլինէր, թէ որ ես նորան կռուով և վտանգով ձեռք բերած չլինէի:

Նա բուն հարկաւ իմ վզին և թաքցրեց ուսիս վրայ իւր բորբոքուն երևար: Նորա սրտի բոլոր տապն ու տենչը, որ նա կուսական հպարտութեամբ զսպել էր մեր նշանաւորի շաբաթներում և մի ակնարկով անգամ չէր մտնել ինձ, այժմ դուրս թռաւ բոցաշունչ հոսանքով և վառուեցաւ իմ պտոյտ եկող դլխի վրայ:

Երբ մենք վերստին խորհելու և զրուցելու կարողութիւն ստացանք, նա պատմեց ինձ ամեն բան, ինչ որ պատահել էր մեր բաժանութեան յետոյ—մօր որոգայթները, հօր ապիկար փորձերն ինքն իւրեան և իւր զաւակին հօր եկեղեցականների դէմ պաշտպանելու համար, վերջապէս և իւր հաստատուն ճշմարտասիրութիւնը, որով ի դուր ջանացել էր ամաչեցնել և զինաթափ անել թշնամիներին: Երբ ես տեսայ, ասաց նա, որ էլ ոչ մի բան օգնելու չէր ինձ, որ ինձ անողորմ կերպով հօրս ձեռքից շորթելու էին և մի հեռաւոր վանքի մէջ փակելու, որտեղից մի դիր անգամ կարենալու չէի ձեզ հասցնել, յանկարծ որոշեցի հնազանդ երեւիլ և այսպիսով փրկել ինձ ձեզ համար: Նոքա գիտէին այս և կամենում էին, որ այսպէս լինի: Վերջապէս նոցա համար կարեւոր բանը միայն լոկ արտաքին յաղթութիւնն է: Թէև սորանով հոգիս կորչելու լինէր, ի՞նչ փոյթ էր նոցա: Արդեօք նոքա գէթ մի օր յանդիմանութիւն արլի՞ն խեղճ հօրս անունը կրող կնոջը, որ սա ազատ ընթացք է տալիս իւր տարփանքին: Նոքա ամենքն էլ արտաքին ձևի ստրուկ են, պատճառ չեն կարող հանդուրժել ճշմարտութեան տեսքին, որ նոցա ամաչեցնելու էր: Ո՛հ Ամադէօ, քանի՜ հարիւր անգամ միտք ունեցայ ես դէպի քեզ փախչելու և աշխարհի առջև պարզ խոստովանելու, թէ ես քո ամուսինն եմ և լինելու եմ յաւիտեան: Այլ դու չգիտես, թէ որքան դժուար են նոքա: Թէ որ մենք այժմ էլ խոյս տալու լինէինք օր ու գիշեր արշաւելով, նոքա մեր ետեւից կհասնէին և քեզ ան-

շուշտ կսպանէին: Իսկ խեղճ հայրիկս: Նա չէր դիմանալ առանց ինձ, մանաւանդ այս կերպ բաժնուելով ինձնից: Սակայն մի տրտմիր. այժմ մենք պատկանում ենք իրարու, և այս խնայողները մեզ հաւատարիմ են: Ներիր, որ դեռ առաւօտեան չէի գրել քեզ, թէ փայլուէի: Աս չփտէի, թէ արդեօք գալու հնար կգտնէի՞ և թէ արդեօք չէր մերթիւ ինձ այն եղկելն, թէ որ հրաժարուէի նորան իմ վրայ տէր ճանաչելուց: Աւ և թէ գալս խափանուէր, մի թէ այնուհետեւ դու աւելի սաստիկ չէիր մաշուիլ, քան թէ անստուգութեան մէջ մնալով, ուր դու գէթ մի վկայութիւն ունէիր ինձնից, թէ ես քեզնից զատ ուրիշի պատկանելու չեմ: Այժմ ես ամեն ղիշեր քեզ մօտ կգամ. այդ միջոցին Նինան իմ բացակայութիւնը ծածկելու համար ննջարանի մէջ կմնայ. դռնապանն էլ մի քաջ մարդ է, իւր տիրոջը ոխերիմ թշնամի և քեզ մինչև մահ հաւատարիմ:

Նա դիտեց, որ իմ երջանկութեան մէջ անգամ երջանկութեան, որովհետեւ զոգիս մէջ իմ կնոջ բռնած ունէի, հանդարտ էի նստած և խոկալով: Ի՞նչ ունիս, ասաց նա ինձ. ինչու ես արտում:

Որովհետեւ մենք ստիպուած ենք զողանալ այն, ինչ որ մէքն է սուրբ իրաւունքով, ստիպուած ենք թաքչիլ գիշերային ծածկութեան մէջ, ասես թէ յանցանք լինէր հաւատարիմ մնալ մեր ուխտին:

Մի մտածիր այդ մասին, ասայ նա, ճակատա շիւղով. գալու բաներն ո՞ր կարող է գուշակել: Մեզ համար ոչինչ ստոյգ չէ, բայց թէ այս Ժամն և մեր սիրտը: Ինչու գոհ չվնինք Աստուծուց, որ նա այսպէս է տնօրինել: Ահ, ևս չեմ ուզում սիրուհու պէս ձեռքերս ծալած նրա սուր և քո վրայ հոգ տանելն ուրիշներին թողնել: Դու անշուտ քաջացած ես. ես էլ ցերեկուանից սկսած բերանիս մէջ ոչ մի կտոր չեմ գրել: Աս հօ գիտեմ, թէ ուր են Ծաբիօյի պաշարները: Թող ինձ սիրելիս վեր կենալ ծնկնիցդ: Այնպիսի մի հարսանիքի խնձոյք սարքեմ, որ երեկուանից աւելի դուարձալի լինի. ուր գինու ամեն մի կաթիլը կատարեալ լեղի էր խեղճուկ հօրս համար:

Նա վեր թռաւ և վազեց դէպի մառանն ու պահարանը: Նոյն միջոցին ես մի սեղան դրի սենեակի մէջ տեղն և փոշոտ ջահերի բոլոր մոմերը վառեցի: Ամաններ և բաժակներ բերելով յետ գալիս նա մի զուարթ բացականչութեամբ կանգ առաւ չէմքի վրայ: Յետոյ շտապեց սեղանը սարքելու և ինքն իւր ձեռքով մի յարմարատ ծանր շիշից մեր բաժակները լցրեց: Ահ, դուքն նա, ըմպե՛նք մեր կենացը: Թէ որ քոյրդ էլ այս տեղ լինէր, էլ ուրիշ հիւրեր պետք չէին ինձ:

Նա քամեց իւր բաժանն և սկսաւ մեծարել ինձ, ամառիս մէջ միս և ձէլթուն դնելով հաց կտրելով և իբրեւ մի հայրիկ դուրգուրալով, որ ուտեմ: Նորա սիրուն ամեն բանից ճաշակեցի ես քիչ քիչ, թէև ակտորժակ չունէի: Նա ինքն էլ կերակուրներէ համեւ էր տեսնում միայն, մինչև ես չկշտացրի նորան իբրեւ մի երեխայի ստոնի տորտիկների ամենաքնքուշ կտորները բերանս բռնելով: Նա ծիծաղելով քաց էր անում շթոնքն և թողնում էր ինձ անկէ ինչ որ ուզուէի: Եւ կնշտեմ իրաւ, ասաց նա և վերկացաւ չինն ես հող կտանեմ որ դու մի աւելի լաւ անկողին ստանաս, քան թէ այդ մահիճը յատակի վրայ: Այսպիսի բաների մասին Ֆաբիոն չէ մտածում հարկաւ: Նորա պէս մի հին գինուորի համար թէ խնտի թէ փետրի զօշակ բոլորը մին է: Եւ Լիլին էր ի հարկէ, որ դու վերեւի սենեակումս քնէիր, որ իմ առագաստն է քան այստեղ, ուր մինը կամ միւսը ներս նայելով կարող էր մասնել քեզ մի օր:

Մոմերը մարեցինք և նա իմ վրայ թէք ընկած տարաւ ինձ դէպի իւր վերի սենեակը: Ֆաբիոն ննջարանի մօտից անցնելու ժամանակ ես կանգ առի ականջ դնելու թէ արդեօք քնած էր: Հանդիսա կաց, շշնջեց Բիչէթթան. իմ այստեղ լինելս նա դիտէ: Մի ժամ առաջ, երբ գնացել էի գինի բերելու, նա հանդիպեց ինձ. նա դալիս էր պարտեզից, ուր միրգ էր քաղել մեր հարսանիքի սեղանի համար: Խեղճուկը լաց եղաւ ինձ տեսնելիս և սրտագին գորովով ձեռքս համբուրեց: Այժմ նա չի երևիլ, մեզ արգելք չլինելու համար:

Առաւօտը դեռ չէր լուսացել, որ Բէաթրիչէն ինքը միտք բերաւ, թէ արդէն բաժանուելու ժամանակ էր: Ես խնայեցի թոյլ ասպ ինձ, որ ուղեկցեմ նորան դէպի քաղաք և նա թոյլ տուաւ տեսնելով իմ ծպտեալ զգեստաւորութիւնը, որ դեռ երեկ հագած էի դուրս գնալու յանդգնելիս: Նա էլ իւր լայն գլխարկը ճակատի վրայ քաշեց և իմ օգնութեամբ իւր թիկնոցով լաւ փաթաթուելուց յետոյ, մենք դուրս ելանք վանդակաւոր դրնից և դէպի քաղաք քայլեցինք: Պողոցների վրայ ոչ մի մարդ չկար, ոչ մի լոյս չէր երևում: միայն արուսեակը փայլում էր կապուտակ երկնքում և հիւսիսից մի գով քամի փչում: Գրէթէն ոչ մի բառ չասացինք մենք պարօղ ճանապարհի վրայ: Միտս առնուած էր. նա էլ կարծեա թէ մեր վիճակի անբնականութիւնը միայն այժմ էր զգացել, այժմ, երբ մեզ հարկ էր գտնուիլ իրարուց: Երբ մենք հասնել էինք նորա տանը, դռնապանին նշան չառաւ ասուց առաջ նա երկար ժամանակ արտասուք թափելով

մեղմեց ինձ իւր քրտինքն և ասաց. մինչև էգուց: Յիտոյ վիզս թողեց և արագ ներս սարդեց կիսաբաց դրնից. իսկ ես մենակ մնացի խաւարում:

Մի դառն զգացմունք տիրեց: Ուրեմն ես դարձեալ պիտի թողնէի իմ ձեռքից նորան, որ իմն էր, որ կամենում էր միայն ինձ պատկանիլ, թողնէի որ մանի մի օտար տուն, որի դռները յաւիտեան փակ մնայուն էին իմ առջև: Պիտի կանգնած մնայի այս շէմքի վրա և, եթէ յանկարծ տանտէրը դուրս գալու լինէր, պահ մոնէի մէկ անկիւնում իրրև մի գող, որ կամենում էր ճողորել հետամուտ պահակի ձեռքից: Եւ ինչով պիտի վերջանար այս բանը, ինչպէս պիտի դիմանայի այս կեանքին, որ սահելու էր այս տեսակ լարծուէն շաւիղներով: Միթէ հնարին էր բախտ համարել մի բան, որ հարկ էր ձեռք բերել ամենօրեայ տանջանքով և տուայտանքով:

Ես դեռ Վիլլային չէի հասել, որ այս անտանեկի վիճակին մի վերջ տալու որոշումս անդրդուելի արմատ բռնեց իմ մէջ: Միրտս իսկոյն թեթեւացաւ և ես միայն այժմ, մինչդեռ գնում էի արշալունի մէջով պատած դատարկ փողոցների միջով, այժմ միայն կարացայ հրճուիլ բախտիս վրայ և կշռել ամեն մի բան, ինչ որ պէտք էր անել, էլ նորան երբէք ձեռքիցս բաց չթողնելու համար: Ես արդէն պարտեզում զբաղուած գտայ ծերունուն և իսկոյն մերկացրի նորան իմ դիտաւորութիւնը: Թէև նա ինձնից աւելի ծանր քննեց գործը, այնու ամենայնիւ վերջապէս յանձն առաւ կատարել բոլորն ինչ որ պահանջում էի նորանից—մի թեթեւ զոհ չէր այս իւր հասակում, մանաւանդ որ Նինայից էլ բաժնուելու էր: Սակայն նա չունէր ազատ կամք այն տեղ, ուր բանը դալիս էր Բիչէթիային:

Այնուհետև ամբողջ օրը մենք անցկացրինք պատրաստութիւն տեսնելով և ես շատ անգամ առիթ ունեցայ ծերունի գօրականի ուշիմ հոգատարութեան վրայ զարմանալու: Կէսօրից յետոյ ես քնեցի.— Գիշերուայ տասներորդ ժամից առաջ ես արդէն պահակելով կանգնած էի քաղաքի զրան մօտ, որ տեղից Բէաթրիչէն անցնելու էր: Մենք պայմանադիր եղած չէինք, որ ես նորան սպասելու էի այն տեղում, ուստի երբ ես դուրս ելայ դարանից և մեղմիւ նորա անունը տուի, նա սաստիկ սոսանեցաւ: Ես արագ հանեցի գլխարկս, նա ինձ ճանաչեց և պարզեց ինձ վերարկուի տակից իւր աջը, որ դեռ դուրում էր, և այսպէս մենք գնացինք մեր ճանապարհը, լռիկ իրարու ափնարկելով, պատճառ մեր կողքից անցնում էին դեռ քաղաք վերա-

դարձող մի քանի մարդիկ, որք կարող էին կասկածի գալ, եթէ արական լայն զլիարկի տակից մի քնքուշ ձայն դուրս հնչէր: Միայն պարտէզի լուսաւոր և ընտանի սրահին ժամանեւոց յետոյ բացուեց Բէաթրիչէի լեզուն: Նա պատմեց ինձ, թէ ինչ հայրամաշ արտով էր անցկացրել այն երկար, տաղակալի օրը. թէ Բիչինօն ինքն իւրեան շատ սառն էր ցոյց տուել, թերեւս յուսալով, որ այս կերպով կարող կլինէր խոնարհեցնել նորան և ստիպել որ զեջանի, թէ նա աշխարհի, ծնողների և բազմաթիւ հիւրերի առջև մի երջանիկ նօրատի ամուսին էր ձեացել, իսկ երեկոյեան դէմ հարսին առանց մի բառ ասելու զլուխ տուել և խիցն իւր սենեակի մէջ փակուել:

Երկար ժամանակ լուռ կենալուցս յետոյ, Բանն այսպէս կարող չէ մնալ, ասացի ես յանկարծ. այս վիճակը ոչ քեզ վայել է, ոչ էլ ինձ: Պէտք է անշուշտ վերջ տալ սորան. միայն քո վճիռը հարկաւոր է սորա համար. իմն արդէն սահմանուած է:

Ամառէ՛, գոչեց նա իմ վրայ մեծ մեծ նայելով: Ի՞նչ է միտքդ: Բաժանուի՞: Լաւ է սպանիր ինձ:

Ոչ, ասացի ես, մի երկնչիր: Գերմարդկային բան չեմ պահանջում ոչ քեզնից, ոչ էլ ինձնից: Քեզ թողնել, որ իմ կլինն ես, իմ երկրորդ եսը— յիրաւի այդ մահ կլինէր: Բայց մեր արդի վիճակը մահից էլ վատ է. այս վիճակը մեր հոգիների ազատութիւնն ու ազնւութիւնը սպանում է և մեզ դէպի կորուստ է տանում: Եւ դիցուք թէ, ինչ որ մտածել անգամ անհնարին է, ես կը յաջողէի տարիներով ծածուկ մնալ այստեղ: Ի՞նչ կլինէր իմ կեանքն այնուհետեւ, որ աստիճանի սնտախ և դատարկ կլինէին իմ օրերը, որ ես բոլոր աշխարհից, քեզնից զատ, անջատուած, կեանքիս նպատակներից վրիպած, չարաչար տանջուելով, անխորհուրդ վատնելու էի այս մեկնութեան մէջ: Սակայն ենթադրենք, որ ես աւելի լաւ պայմանների մէջ կլինէի, այսօրն էր թէ, ես քո տունը մտնելու և կապալէր դ լինելու ազատութիւն կունենայի,— այնու ամենայնիւ իմ բնութիւնն այնպէս է, որ ես ստութեան և կեղծաւորութեան հանդուրժել չեմ կարող: Պէտք է որ ես խոստովանիմ, ինչ որ զգում եմ, իմն անուանեմ, ինչ որ ինձ է պատկանում: Սրդեօք միտքս հասկացա՛ր:

Նա թոթուեց իւր գլուխն և մտածելով վայր նայեց ականոր:

Գիտեմ, որ այս քիչ դժուար կլինի, շարունակեցի ես և բռնեցի նորա ձեռքը, որ բոլորովին պաղ էր և անկենդան: Պէտք է որ առ միշտ հեռանաս այստեղից, էլ երբէք հօրդ չտեսնես, թէ որ նա սիրտ

չառնէ մեզ մօտ գնալու, հայրենիքդ և ամենայն ինչ որ մանկու թեան օրերից սխեւալ քեզ սիրելի էր, թողնես և էլ ծունր չդնես այն տեղում, ուր աղօթել էր մայրդ: Դու սարսուռեա օտար աշխարհից, մանաւանդ որ իբրեւ փախստական գնալու ես ինձ հետ, մինչդեռ կցանկայիր պատուով և պարգերես մուտք գործել այնտեղ, և կարծում ես, թէ քեզ սիրող մարդիկների առջև անգամ ստիպուած կլինիս ամօթով աչքերդ խոնարհել: Այսպէս չէ, Բէաթրիչէ:

Եւ վերստին թոթուեց զուխն և յետոյ աչքերն իմ վրայ շեշտելով, առաց պատրաստ եմ յանձն առնել ամեն բան, միայն թէ դու երջանիկ լինէիր:

Հոգեակ իմ, գոչեցի ես և պատեցի նորան գրկիս մէջ, — դու ինձ հաւատում ես, չէ, հաւատում ես, թէ ես արդէն լաւ կշուել եմ ինչ որ պարտեմ քեզ և ինձ, և թէ վախենալու չեմ ոչ մի զոհից, քանի որ սա իմ պատուին մի արատ չբերէ և ինձ քո առջև չնուաստացնէ: Արդ թշնամիների մեր վրայ դրած կապ ու շղթաներից ազատուելու համար միայն մի հնար կայ մեր ձեռքում: Դու իրաւ ասացիր, թէ արագալազ ձիերով անգամ չէինք կարենալ պրծնիլ այստեղից: Ուստի մեզ աւելի զգուշութիւն պէտք է, որ նոքա չհասնէին մեր ետեւից: Ես արդէն խօսել եմ Ֆարիօյի հետ. Անկօնա տանող ամեն մի անցք և շաւիղ նորան իւր պարտէզից լաւ յայտնի են: Եւ կառավարողէ մեզ, մենք կերթանք հետիոտ, միայն դիշերով, երեքս էլ շինականի շորեր հագած, և այնտեղից կնստենք. դէպի Վինետիկ: Մեզ ազատ և բախտաւոր տեսնելու համար նա էլ յօժար է թողնել այս տեղ, ինչ որ թանգ և սիրելի էր իւր սրտին: Այս երկար ճանապարհն աւմուսնիդ հետ երթալու ոյժ և քաջութիւն ունի՞ս արդեօք, կին իմ:

Ունի՞մ, թէկուզ մինչև աշխարհի ծայրը գնալու լինէի, ասաց նա և աջս սեղմեց: Իմ վրայ զանգատելու տեղիք չեմ տալ քեզ. ես ամեն բան կարող եմ անել, ինչ որ դու ինձ հաւատում ես:

Եւ համբուրեցի նորան տասաիկ յուզմունքով: Ե՛կ, ասացի ես յետոյ և վեր կացայ: Արի մի բան ուտենք և ճանապարհի համար կազդարուինք:

Եւ շրանեց: Միթէ այսօր խի, Ամադէօ: Ես աղաչում եմ քեզ հոգուս բոլոր զօրութեամբ, այս միայն մի պահանջիր ինձնից, որ ես գէթ էլի մի անգամ խեղճուկ հօրս չտեսած մեկնէի և չառնէի հետս իմ մօր յիշատակները, որ պահած եմ տան մէջ: Նրբովում եմ քեզ, որ էլ ոչինչ բանից յետ չեմ կանգնիլ, մի կաթիլ ար-

տասուքով անգամ ինձ չեմ մատնիլ, երբ հօրս վերջին համբոյր տալու լինիմ: Ասկայն զգում եմ, որ նորան այս համբոյրը չտուած, նորան գէթ մի մնջիկ բարեաւ մնա չասած ես աշխարհիս վրայ ոչ մի տեղ հանդիստ չունիլու չեմ և կեանքս խալաւ մաշուելու է նորա կարօտով: Ի՛նչ վտանգ կայ այս գործում: Մի մարդ անգամ չգիտէ, որ դու այստեղ ես, ի՞նչ դայն ու գնալը ոչ ոք չէ տեսնում: Նինային անգամ մի բառ չեմ ասել, և երբ որ վաղն երեկոյեան տնից դուրս գամ, արդէն ամեն բան մշտապէս իմ ետեւում թողած կլինիմ— հաւատաւ խօսքիս: Միայն տո՛ւր ինձ դեռ այս սակաւ ժամերն ամեն բան վերջացնելու համար: Այնուհետեւ ես քոնը կլինիմ, իբր թէ ուղիղ երկնքից զրկուլ մէջ ընկած, և ուրիշ հայրենիք չեմ ունենալ, բայց թէ քո սէրը:

Նա այնպիսի մի հայեացք ձգեց իմ վրայ, որին ես չէի կարող ընդգիմանալ: Ես յօժարացայ, և իմ մուսլ մտքերն իսկոյն փարատուեցան նորա զուարթութիւնից: Մենք ընթերցիւնք միասին, ֆարիժն մեզ սպասաւորեց, մեր դիտաւորութեան մասին էլ ոչ մի խօսք չասացինք: Յետոյ ես թողի ծերուկին, որ քնելու գնա՞ր և ինքս ներս տարայ փոքրիկ սեղանը, նոյնպէս և մի շեշ անուշ զինի, որ Բէաթրիչէն սիրով ըմպում էր շիթ շիթ. բայց այս շիթերից էլ նորա գունատ դէմքն արդէն կարմրել էր: Ո՞վ կարող կլինէր կարծել մեզ այսպէս սեղանի զլխին մօտ առ մօտ նստած տեսնելիս, երբ նա, դեռ միշտ իւր արական շորերով և միայն թէ մազերն ազատ ուսերի վրայ բաց թողած, յանկարծ շրթում էր բաժակն իմ շրթունքից, որ ինքն ըմպէ, ուտում էր իմ ամանից, յետոյ նարնջի կճեպ էր նետում կանուխ վրայ, և մինչ սա ուտոտում էր, արագ համբոյր էր տալիս ինձ, ասես թէ մի երրորդ մարդ երեսը մեզնից շրջած լինէր և մենք իրարուց քաշուելու էլ պէտք չունէինք— ո՞վ կարող կլինէր ենթադրել, որ մենք, վտանգներով պաշարուած թաքուն յափշտակել էինք այն ժամերն և գողի տօն էինք կատարում այն զիշեր:

Նա վերկայաւ և տարաւ ինձ դէպի պարտեզ: Թոյլ տուր ինձ, ասաց նա, որ հրաժեշտ տամ իմ սիրուն ծառերին, նունենուն, նարինջնուն և շատրուանին. վաղն էլ ժամանակ չեմ ունենալ:— Մենք զնացինք թիւ թիւի տուած: Նա ջուր խմեց մարմարեայ աւազանից, մի նարինջ դրաւ զրդանի մէջ և մի ոտ քաղեց նունենուց: Արքա էլ հեռա թող դան, ասաց նա. այսպիսի բաներ կան քո հիւսիսում: Փոյթ չէ, կհամբերեմ: Հապա այս գնդակը— և նա վերցրեց գնդակը:

որ արօտի մէջ ընկած էր մնացել — ես չեմ թողնիլ սորան: Յետոյ ինձ կաշելով աւելցրեց մեղմիկ. մեր մանուկները սորանով կխաղան և դու կպատմես նոցա, որ դու մի այսպիսի զնդակի հետ էիր փոխաշակել քո սիրտը: —

Մենք հասանք այն տեղին, ուր ես առաջին անգամ ներս էի նայել պատի վրայից: Բարձր ստորի տակ կանոնէ արօտը դեռ թարմ և փափուկ էր մնացել. մենք շնչումէինք փոշույ անխառն օդ: Ներս չմտնենք, ասացի ես: Նս կբերեմ մի վերմակ և կփռեմ դալարի վրայ. այս տեղ մեր հանգիստն աւելի անոյշ կլինէր, քան թէ մղձկուտ սենեակում:

Դէ լաւ, ասաց նա: Դեռ աղջիկ ժամանակս շատ և շատ զիշերներ օթած եմ այստեղ. Նինան իւր արմուկը զլնիս տակ էր դնում և ես տերեւների միջից լուսնեակին նայելով աչքերս փակում էի:

Ես դուրս բերի մի դոյզ բարձ և նորա վերարկուն. նա հանգիստ պառկեց և ամենի կէսն ինձ տուաւ: Մեր վրայ ոչ մի ձայն չէր հնչում, անշարժ էին արեւի տապից հողնած տերեւները, միայն շատրուանը կարկաջում էր տախալին, և ես ինքս դեռ բնաւ նիրհել չէի կարողանում, թէ և նորատի կնոջս հեզիկ շնչառութիւնն իմ կողքին արդէն վաղուց հրաւիրում էր ինձ հանգչելու: Մի երկու անգամ նա խօսեց երազում. ես բառերը չհասկացայ, բայց անմեղ անուշիկ ձայնը դեռ այժմ էլ լսում եմ և տեսնում երեսը, որ փակուած կուպերով, հարցական յօնքերով և խորհրդական ժպտով դէպի երկինք էր նայում, ասես թէ այնպիսի բաներ երազելով, որոնց վրայ ինքն էլ հիացել էր, և որոնք սակայն աւելի երանաւետ էին, քան թէ բոլորն ինչ որ երբ և իցէ վայելել էր իւր կեանքում:

Վերջապէս իմ քունն էլ տարաւ:

Երբ զարթեցայ — չգիտեմ քանի ժամից յետոյ, այլ երկինքը դեռ չէր կարմրել — մէնակ դառայ ինքս ինձ և չկարողացայ ինկոյն մտաբերել, թէ ինչպէս էի այնտեղ եկել: Յետոյ զարհուրեցայ, որ նա էլ իմ կողքին չէր: Ինչու էր նա թաքուն փախել: Նս վեր թռայ տան մէջ նայելու, թէ նա արդեօք դէթ ծերուկին չէր առել իւր հետ: Բայց հազիւ թէ արել էի մի քանի քայլ, մին էլ տեսնես դրսի դրան զանգակը սաստիկ հնչեց, և նոյն ակնթարթում արտիս այնպիսի մի ահաւոր նախազգացութիւն տիրեց, որ ես ամեն մի զգուշութիւն մոռացայ և ուղիղ պարտէզի միջով դէպի արտաքին

դուռը վանկեցի: Այնու ամենայնիւ ծերունին հասել էր ինձնից առաջ: Մինչդեռ ես նախ անկիւնից պտոյտ տանում վրայ էի, տեսայ նորան վանդակաւոր դրան մօտ կանգնած, փոյթ տանելով մի սև մարմին վերցնելու, որ ընկել էր դրսում շեմքի առջև: Բէաթրիչէ՛, գոչեցի ես և սլացայ դէպի նա: Նոյն բոպէին, Ծարիօյին կրկնելով, նա բաց արաւ աչքերն և ամենախորին վշտակութեամբ և յուսահատութեամբ իմ վրայ նայեց: Կետոյ խեղոյն փորձեց ժպտել վերստին:

Բան չկայ, Ամադէօ, շնչեց նա դժուարութեամբ, ձեռքը սրտին դրած: Ոչ մի ցաւ չեմ գտում, մի խուճապիր: Բարկանումես, որ առանց քեզ զարթեցնելու հեռացայ: Դու այնպէս քաղցր էիր նրնջած, և ես կարծում էի, թէ վտանգ չկար: Եւ ի՞նչպէս ես իմացել նոքա, որ դու այտուել ես: Բայց այո, ես մոռացայ քեզ պատմել, որ երեկ կէսօրին Քիզինօն հարցրել էր ինձ Փրանսերէն, որ ինձնից պատ ոչ ոք նորան չհասկանայ: Տիկին, արդեօք դուք ուրուականների հաւատում էք: Եթէ սոքա իրաւ կան, թող ուրեմն երևին, որքան որ կամենան: Բայց թէ որ կենդանի մարդիկն էլ ճիշտ ու յիշին իսպալ ուղեւան, պատիւս վկայ է, որ ես նոցա խնայէս ստուեր դարձնելու փոյթ կտանեմ:— Ես կարծում էի, թէ սոքա միայն լոկ բառեր էին: Ախ, Ամադէօ, հիմա հարկաւ ես չեմ կարող քեզ հետ ճանապարհ ընկնել, այժմ պէտք է որ դու մէնակ գնաս և խեղդես:— Այն երկուսը, որք դարանել էին դրսում, անշուշտ կարծած կլինին, թէ դու պիտի անցնէիր դրան միջեց: Դեռ ես հաղիւ թէ տառն քայլ հեռացել էի, և ահա նոքա ձայն տուին, որ անուստ ասեմ: Ես լուռ մնացի, և նոքա արեցին, ինչ որ նոցա հրամայուած էր: Բայց լուռ չյաջողեցան. տես, ես դեռ կարող եմ ման գալ, մինչև անգամ խօսել: Թող ինձ այս տեղ և անհոգ եղիր. ես չեմ մեռնիլ քանի որ գիտենում, որ դու վտանգից ազատ ես: Գնա՛, սիրելիս— մինչև որ չէ լուսացել— աջդ— շրթունքդ—

Այտուել նորա ձայնը հատու, ծունկերը գուճ եկան. մենք նորան ուշաթափ դահլիճ տարանք և ցած անկողնի մէջ դրինք: Եւ հէնց որ նորա վերարկուն և պարեգօտը բաց էինք արել, արիւնը սրսկաւ մեր ձեռքերին: Ես կորացայ դէպի նա, նա մի ուժգին հոգոց հանեց, աչքերը վերջին անգամ իմ վրայ ուղղեց, յետոյ յետ ընկաւ— և լռեց առ միշտ:

Թոյլ տուէք, որ էլ բան չտեսեմ այդ առաւօտեան մասին: Երբ արեգակը պատահաններից ներս նայեց, ես դեռ պառկած

էի յատակի վրայ նորա մահճի մօտ և անթարթափ աչքերով պրշնա՞ծ նայում էի նորա դժգոյն երեսին: Այլևորը մի անկիւնում կար՝ կամած սուսիկ արտասփում էր: Յանկարծ մի ձայն հասաւ դրսից, որ Բէաթրիչէի անունն էր տալիս, նոյն րոպէին ներս վազեց Նինան և մի ճիւղ հանելով մեռելի վրայ ընկաւ, ասեա թէ ինքն էլ մինչև մահ զարնուած լինէր: Յետոյ իւր աղեկէզ տառապանքը միքիչ զսպելով, դարձաւ դէպի ինձ և ասաց. Ձեզ իսկոյն հեռանալ պէտք է: Ես միայն ձեզ և նորան զգուշացնելու համար եմ եկել. պատճառ իշխնօն հէնց իսկոյն սորա ննջարանն էր մտել և սորան պստում էր, այժմ գիտեմ թէ ի՞նչու—ասելու համար, որ դուք էլ կենդանի չէք: Նա չգիտէր հարկաւ, որ բանն այսպէս վերջանալու էր: Երբ սորան առաջաստում չգտաւ, երեսի գոյնը հատած, դուրս վազեց սենեակից: Սակայն հաւատացէք ինձ, նա այս տեղ էլ կըայ Բիչէթթային որուն ելուէ, և երբ այն զարհուրելի հետքերը դրսում տեսնէ—լսիր, ահա քայլեր են գալիս. այս նա է: Փախէք, թէ չէ մեռած էք:

Ոչ մի պատասխան չտուի. այլ ոտքի վրայ ելայ և մնացի կանգնած իմ անշունչ ամուսնի կողքին: Յանկարծ դուռը բացուեցաւ և իղիւնօն ներս մտաւ:

Ինչ էլ ասելու լինէր ներս մտնելիս—տեսարանը քարայրեց նորան: Նա երերաց դէպի յետ և դիպաւ դրան սեմին: Նորա նիհար դէմքն առաւել ևս խանդարուեցաւ անհնարին սարսափից. տեսայ, որ հաղիւ էր շունչ քաշում:

Ի՞նչ էք որոնում այս տեղ, ասացի ես վերջապէս: Դուք յոյս ունէիք ինձ իմ արիւնի մէջ գտնելու. ձեր արբանեակները շուտ ծառայութիւն արին ձեզ, այլ ամսին որ վրիպեցան անձի մէջ: Դուք արժանի չեղաք հասնելու ձեր չար փափաղին, որով կամեանում էիք պսակել ձեր գործն և լուր բերել այս խեղճ սրտին, որից և ոչ մի կաթիլ արիւն ձեզ երբէք չէր պատկանել, թէ նորա սիրելին սպանուած էր և էլ չիսկի յետ գար:—Ի՞նչ կարող է ինձ արգելել, շարունակելի ես նորան մօտենալով և տաժանելի ցաւից կոռւմներս մղեգնաբար հուպ տալով, ի՞նչ կարող է արգելել ինձ ջարդոտելու քեզ այժմ, ով եղկելի և ոսնհար վռնտելու այս շեմքից, որ դու մահուան այս սուրբ տաճարի օդն այլ ևս չապականէիր շնչովդ: Նրանի թէ գէթ միքիչ սիրած լինէիր սորան, թշուառական դու, գէթ մի մարդկային զգացմունք քո արարքը բարեհէր: Բայց սորան բռնի դէպի քեզ քաշել, այս արքայական էակը

մինչև քեզ նուաստացնել—միայն թէ պակշտ տենչիդ յագուրդ տալու և ուրիշների սաղրանքին հնազանդելու համար—կորիք, ասում եմ քեզ, ծածկած երեսդ յաւիտենական խաւարի մէջ, ով դու մարդասպան, պատճառ երգվում եմ քեզ—թէ որ դու գէթ ձեռքդ դէպի այս մեռելն երկայնես, դեռ գէթ մի ակնարկ նորա վրայ ձգես, կ'օշոտեմ քեզ իմ այս ձեռքերով: Կորիք:

Իմ այս սանձակոտոր կատաղութեան մէջ ես յանկարծ կանգ առի նորա դէմքը տեսնելով, որի վրայ ամենախորին վհատութեան մի զիծ փայլեց, ասեա թէ նորա ոտքերի տակ գետինը տատանում էր և կամենում էր պատառուկ նորան կուլ տալու համար: Առանց ոչ որի վրայ նայելու նա փորձեց հաւաքել իւր ոյժերն և թաւալ զոր ընկաւ շնմբի վրայ, իբրև մի շանթահար, ուր և մնաց մի քանի րոպէ: Ես շուռ եկայ նորանից, որովհետև սրախ գրեթէ մի տեսակ կարեկցութիւն տրեց, որ ինձ դեռ յանցանք էր թուում: Երբ ես այն քան զգաստացայ, որ կամեցայ վերջին անգամ մի խօսք ասել նորան, տեսայ որ նա բեկուած զօրութեամբ, զինեհարի պէս տատանելով, դուրս էր գնում և հեռանում պարտէզից:

Այնուհետև Նինան հանեց մեռելի արական շորերն և պատեց նորան այն զգեստով, որ նա հագած էր առաջին անգամ ինձ երևելիս: Այսպէս հանգարտ ժպիտն երեսին պառկած էր նա իւր հաւատարիմ ընկերուհու բերած ծաղիկների տակ: Սա դեռ նոր էր աւարտել իւր սիրոյ վերջին պաշտօնը, և ահա մի կառքի զղրղիւն լսուեցաւ դրսից: Այս կառքի մէջ նստած էր հայրը՝ երեսը դեղին, ժպիտը մոլոր, շրթունքը թօշնած: Ֆաբիօն ջերմ արտասուէր թափելով օդնեց նորան սրահի մէջ մոնելու: Խեղճ հայրն իւր զաւակին պաճուած տեսնելիս անմուռնչ ընկաւ նորա մօտ և իւր լերկ ճակատը նորա խաչաձև ձեռքերին սեղմեց: Վերջապէս մինչ կամենում էինք վերցնել նորան, տեսանք որ մի բարեգութ սրտի հարուած առ միշտ միացրել էր նորան իւր սիրասուն դասրիկի հետ:

Յաջորդ զիշերը մենք թաղեցինք երկուսին էլ միասին: Ֆաբիօյից և Նինայից զատ ոչ ոք ներկայ չէր այս հանդէսիս: Մեռելներին օրհնեց Դօն Վիջիլիօն: Յետոյ նա ինձ պատմեց, թէ Ռիչինօն հրամայած էր եղել ամեն բան ինձ յանձնելու, իբր թէ տանտէրն ասում է թէ նա ոչ որի թող չէր տուել իւր մօտ զալու և իւր զոքանջի հետ սաստիկ կռուելուց յետոյ, նոյն օրն իմ կողմէն էր գնացել: Իսկ զոքանջը մտած է եղել մի վանք, ուր կամեցել է անցկացնել իւր սղաւոր

